

Urszula Paszkiewicz

KSIĘGOZBIÓR STANISŁAWA STASZICA
W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE
STUDIUM PROWENIENCYJNE

Wstęp

W 1834 roku, a więc 150 lat temu trafił do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, ówocześnie nazywanej Biblioteką Rządową¹, księgozbiór Biblioteki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk². Wśród historycznych zbiorów BUW zajmuje on znaczące miejsce nie tylko ze względu na rangę instytucji, której służył w latach od 1802 do 1832 r., ale przede wszystkim z uwagi na niezaprzeczalną wartość jako warsztatu pracy dla polskiego środowiska naukowego. Ponadto w ówczesnej sytuacji historycznej Polski Biblioteka TPN pretendowała do roli biblioteki narodowej, mającej na celu zabezpieczenie dorobku narodu polskiego i przechowanie go dla przyszłych pokoleń. Zgromadzona na początku XIX wieku kolekcja do dzisiaj nie zatraciła swojego kapitalnego znaczenia dla wielu uzo-nych. Zaskuguje ona także na baczna uwagę bibliologów. Dotychczas brakuje jednak zarówno pełnego opracowania historii Biblioteki TPN, jak i prac prezentujących wybrane kolekcje. Bez tych ostatnich opracowań trudno mówić o pełnej monografii Biblioteki TPN³.

Dzieje księgozbioru Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół
Nauk w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie

Powszechnie wiadomo, że ze zbiorów bibliotecznych TPN liczących w 1831 r. ponad 30000 woluminów znaczna część egzemplarzy, głównie obcojęzycznych, trafiła do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu /obecnie Państwowej Biblioteki Publicznej im. M.E.Sałtykowa-Szczedrina/⁴. Źródła podają, że Cesarska Biblioteka Publiczna otrzymała 26505 ksiąg oprawnych, 364 rękopisy i 187 dyplomów. Część rękopisów weszła także do Biblioteki Sztabu Głównego /Generalnego/ w Petersburgu⁵. Zezwolono na pozostawienie w Warsza-

wie druków i rękopisów polskich i rosyjskich oraz książek z zakresu teologii, medycyny i astronomii, jeżeli nie pochodziły z dawnej Biblioteki Zakuskich⁶. Wraz ze zbiorami bibliotecznymi do Rosji został wywieziony cały katalog Biblioteki TPN⁷.

Wielkość księgozbioru TPN włączonego do Biblioteki Rządowej w Warszawie nie jest jednoznacznie określana. Edward Chwalewik wspomina o sześciu tysiącach tomów w języku polskim i "drobnej części ksiąg i rękopisów, którą ludzie dobrej woli zdołali szczęśliwie ukryć przed przenikliwym okiem łupieżcy"⁸. Helena Kozerska podaje, że w 1834 r. wpłynęło "11776 jednostek, wśród których przeważały duplikaty, defekty, broszury i druki ulotne /7083 jednostki/ i wieloegzemplarzowe nakłady TPN w ilości 3070"⁹. Natomiast Stefan Rygiel wspomina o 7176 woluminach książek oraz 4600 woluminach "depozytów i własnych wydań Towarzystwa"¹⁰. Po dodaniu dwu ostatnich liczb: 7176 oraz 4600 otrzymujemy 11776 jednostek zacytowanych przez H.Kozerską. Rozbieżności widoczne są w liczbie depozytów i nakładów TPN, co rzutuje na ogólną liczbę egzemplarzy z Biblioteki TPN włączonych do Biblioteki Rządowej. Nie popełnię zatem dużego błędu, przyjmując liczbę około 7000 woluminów za najbliższą prawdzie.

W tym miejscu należy przypomnieć, że w latach 1840-1842 wracali z Petersburga, jako dublety Cesarskiej Biblioteki Publicznej, książki wywiezione z Królestwa Polskiego. Przymuszczalnie były wśród nich egzemplarze z Biblioteki TPN. Tak zwane "dary Najjaśniejszego Pana" przeznaczone były dla Biblioteki Okręgu Naukowego Warszawskiego /około 24540 woluminów/¹¹. W 1863 roku, dzięki staraniom margrabiego Aleksandra Wielopolskiego, Biblioteka Główna w Warszawie została ponownie zasilona dubletami z Cesarskiej Biblioteki Publicznej i Akademii Nauk w Petersburgu /17000 woluminów/¹².

W latach 1923-1934 część zbiorów bibliotecznych TPN /książek i rękopisów/ wróciła ze Związku Radzieckiego w ramach akcji rewindykacyjnej, przeprowadzonej na mocy artykułu 11 traktatu pokojowego w Rydze. Zgodnie z umową podpisaną dnia 30 X 1922 r. w Moskwie, Rosyjska Biblioteka Publiczna w Petersburgu była zobowiązana oddać Rządowi Polskiemu "książki z Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, związane z treścią prac samego Towarzystwa, a zwłaszcza najwybitniejszych jego działaczy kulturalnych, jak na przykład Staszica, Sapiehy, Niemcewioza i innych"¹³. Ogólną liczbę "książek ze wszystkich oddziałów książkowych" Rosyjskiej Biblioteki Publicz-

nej "mających cechy związku osobistego danego egzemplarza z osobami historycznymi lub instytucjami" ustalono na 5000 tytułów¹⁴. Wróciły także rękopisy¹⁵. Wprawdzie odzyskane po 1923 r. polskie zbiory biblioteczne przeznaczone były dla przyszłej Biblioteki Narodowej, jednakże pojedyncze egzemplarze przypadły w udziale Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Tak więc liczba książek z Biblioteki TPN w BUW przed wybuchem II wojny światowej mogła przekraczać 7000 woluminów.

Trudno dzisiaj określić faktyczną liczebność księgozbioru TPN w BUW, nie stanowi on bowiem wydzielonej kolekcji, a ponadto w niewielkim stopniu jest zarejestrowany w kartotekach proveniencyjnych. A zatem, pełne rozeznanie będzie możliwe dopiero po zakończeniu badań proveniencyjnych, prowadzonych od wielu lat w Oddziale Starych Druków oraz po dokonaniu pełnej rejestracji proveniencyjnej druków wydanych w XIX w., a przynajmniej w latach 1801-1832. Całkowicie zakończone zostały badania proveniencyjne nad drukami XVI-wiecznymi. Zapoczątkowane systematyczne prace nad drukami XVII w. będą prowadzone przez wiele lat, natomiast badania proveniencyjne nad drukami wydanymi w XVIII w. nie zostały jeszcze podjęte¹⁶. Proveniencje części druków XIX-wiecznych wykazuje kartoteka autografów i ekslibrisów prowadzona wspólnie przez dwa Oddziały: Opracowania Alfabetycznego Druków Zwartych Nowych oraz Katalogów, a udostępniana w Oddziale Informacji Naukowej i Dydaktyki /Sekoja Informacji i Dydaktyki OIN w Gmachu Głównym BUW/¹⁷. Należy jednak pamiętać o tym, że kartoteka została zapoczątkowana w latach sześćdziesiątych XX w. i że trafiają do niej informacje wydobywane podczas bieżącego opracowania zasobów BUW oraz sukcesywnej melioracji katalogu alfabetycznego i przedmiotowego druków zwartych, nie objęła więc jeszcze całości zasobu magazynowego. Ponadto kartoteka autografów i ekslibrisów nie uwzględnia proveniencji występujących na wydawnictwach ciągłych /czasopismach/, kalendarzach, sprawozdaniach administracyjnych/. Dodatkowym mankamentem kartoteki jest zbyt duża lakoniczność informacji¹⁸. Wszystkie więc kartoteki proveniencyjne BUW zawierają tylko fragmentaryczne dane dotyczące książek z interesującej nas kolekcji. Potwierdza to prywatna kartoteka, prowadzona przeze mnie od wielu lat¹⁹.

Mimo fragmentarycznej rejestracji egzemplarzy z księgozbioru TPN /niewiele ponad 23,4% całości w zbiorach BUW/²⁰, wyraźnie uda-

ło mi się wyłonić problemy gromadzenia zbiorów bibliotecznych, podobnie jak to wynikało z dostępnych mi źródeł archiwalnych.

Badania proweniencyjne potwierdzają opinię, iż zbiory Biblioteki TPN w największym stopniu kształtowali ofiarodawcy. Znaczące niekiedy dary członków TPN, jak też ludzi spoza Towarzystwa, nie tylko zapoczątkowały dzieje Książnicy TPN, lecz przez wiele lat gwarantowały jej dalszy rozwój. Na podstawie badań przeprowadzonych w 1977 r. stwierdziłam, że wśród ofiarodawców przeważali ludzie, którzy nie byli profesjonalnie związani z Towarzystwem²¹. Dane liczbowe zebrane w toku późniejszych badań jeszcze wyraźniej przemawiają na korzyść ofiarodawców wywodzących się spoza TPN. Stanowili oni około 63% ogółu ofiarodawców /335 nazwisk, w tym 13 bezimiennych ofiarodawców/, natomiast zaledwie 37% ofiarodawców było członkami TPN /193 nazwiska/²².

Na obecnym etapie badań proweniencyjnych BUW dadzą się już wyłonić z księgozbioru TPN najbardziej znaczące kolekcje. Wypada do nich zaliczyć duże zespoły darów złożone przez Aleksandra Sapiechę /1773-1812/ szambelana cesarza Napoleona, miecznika Księstwa Warszawskiego, Jana Henryka Dąbrowskiego /1755-1818/ generała, twórcę Legionów Polskich we Włoszech i Stanisława Staszica /1755-1826/ uczonego, filozofa, przyrodnika, działacza i pisarza politycznego. Wybrane spośród 528 ofiarodawców Biblioteki TPN²³ trzy postacie powinny doczekać się w przyszłości monografii bibliologicznych. A.Sapiechę, J.H.Dąbrowskiego, S.Staszica, a także wielu innych ofiarodawców łączył charakterystyczny rys zbieractwa przełomu XVIII i XIX w., wyrażający się zrozumieniem roli książki jako elementu tworzącego warsztat pracy dla wszelkiej działalności społecznej, politycznej, organizacyjnej i naukowej. Ponadto ich zbieractwo inspirowane było motywacją społeczno-patriotyczną, udokumentowaną faktem ofiarowania swoich zbiorów Książnicy TPN. Mimo wyraźnych zasług tych osobistości wobec kultury książki polskiej, większość uczonych zajmujących się ich biografiami nie dostrze-ga problematyki księgo- i bibliotekoznawczej. Wystarczy wskazać monografię "Generał Jan Henryk Dąbrowski 1755-1818" Jana Pachon-skiego²⁴, w której jest niewiele informacji na temat księgozbioru /1141 woluminów/ zapisanego Towarzystwu Warszawskiemu Przyjaciółk Nauk. Niestety, nie jest znany katalog księgozbioru generała Dąbrowskiego²⁵. Wiadomo, że znaczna część zbiorów po 1832 r. zabrana została do Petersburga. Na podstawie traktatu ryskiego z Państwowej Biblioteki Publicznej w Leningradzie powróciło Archiwum

Legionów Polskich i gen. Dąbrowskiego²⁶, zbiory graficzne i kartograficzne²⁷ oraz część księgozbioru. "W czasie II wojny światowej przypadło - jak podaje J. Pachowski - prawie całe Archiwum Legionów Polskich i gen. J.H. Dąbrowskiego²⁸, większość zbiorów kartograficznych i biblioteki"⁹. Tym cenniejsze wydają się wszelkie opisy książek ze znakami własnościowymi gen. Dąbrowskiego, znajdujących się w bibliotekach polskich. Siedem egzemplarzy ze zbiorów Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie opisał Zenon Rutkowski³⁰. Warto zaznaczyć, że prawie wszystkie druki mają znaki własnościowe Biblioteki TPN, przy czym dwa z nich trafiły do GBW jako dublety Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, dwa dalsze - jako dublety Biblioteki Narodowej. W BUW znalazłam dotychczas kilka druków o tematyce militarnej, z autografami gen. Dąbrowskiego, charakterystyczną dla tej kolekcji w Bibliotece TPN naklejką z nadrukiem "Dar Gła H. Dąbrowskiego" i sygnaturami Biblioteki TPN. Sygnalizując obecność kilku przygodnie znalezionych egzemplarzy z proveniencjami gen. H. Dąbrowskiego można - jak sądzę - wyrazić pogląd, że planowe poszukiwanie jego proveniencji pozwoli odkryć więcej egzemplarzy.

W opracowaniach na temat życia i dorobku naukowego Stanisława Staszica również niewiele miejsca poświęcono księgozbiorowi, zapisanemu w testamencie Towarzystwu Warszawskiemu Przyjaciół Nauk. Najczęściej wspomina się testament prezesa Staszica, publikowany w 1926 r. przez Zygmunta Kukulskiego³¹. Znany jest również fakt, iż po śmierci ofiarodawcy sporządzony został katalog książek³², a cały księgozbiór przeszedł na własność Biblioteki TPN dzieląc z nią dalsze losy. Dotychczas jednak nikt nie podjął trudu zlokalizowania tych książek Staszica, które wpłynęły - jak można było przypuszczać - razem z częścią zbiorów TPN do Biblioteki Rządowej w Warszawie. W trakcie poszukiwań księgozbioru TPN udało mi się niedawno zidentyfikować w BUW 132 woluminy z prywatnej biblioteki Staszica. Kolekcja ta zostanie dokładniej omówiona w dalszej części artykułu.

Ofiarność Aleksandra Sapiehy dla Biblioteki TPN stanowi przedmiot badań Hanny Domańskiej-Wolskiej³³. Autorka ustaliła, że "zbiory A. Sapiehy były /.../ swoistego rodzaju konglomeratem księgozbiorów sapieżyńskich, co wynikało z przejęcia biblioteki kodeńskiej"³⁴. Złożyły się na nią księgozbiory Jana Fryderyka /1680-1751/ kancle-

rza wielkiego litewskiego, Kazimierza Nestora /1750-1797/ generała artylerii litewskiej, marszałka Sejmu Wielkiego i kilku innych członków rodu. Toteż wśród sześciotysięcznego zbioru starych druków ofiarowanych Bibliotece TPN w 1803 i 1810 r. spotyka się różne proveniencje Sapiechów³⁵. Najczęściej występują egzemplarze z rękopiśmiennymi notami "Exlibris Alexandri Principis Sapieha donatis Societati Regiae Varsoviensi anno 1810" oraz z ekslibrisami Jana Fryderyka Sapiehy³⁶.

Oczywisty związek z A.Sapiehą ma znak własnościowy Biblioteki TPN w formie naklejki z nadrukiem "z Funduszu Sapieżyńskiego" umieszczonej najczęściej na karcie tytułowej. Niekiedy obok naklejki dopisywano atramentem informację "Kosztem Towarzystwa", dodając jeszcze rok zakupienia książki³⁷. Naklejkę "z Funduszu Sapieżyńskiego" nadawano drukom, które wpłynęły do Biblioteki TPN drogą kupna. Środki pieniężne na zakupy ozerpano ze specjalnego funduszu zapisanego przez A.Sapiehę w 1808 r. i zabezpieczonego w majątku Jaworów w Obwodzie Maryampolskim. Fundusz miał być pobierany przez 50 lat. Źródła archiwalne pozostawiają wiele wątpliwości odnośnie do zakupów dokonywanych z tego funduszu, gdyż Biblioteka TPN, mimo wyraźnego obowiązku, nie dopilnowała rejestracji w specjalnej księdze; ostatni zapis pochodzi z roku 1823.

Naklejka "z Funduszu Sapieżyńskiego" spotykana w BUW na drukach wydanych po roku 1823, a obok niej rękopiśmienna informacja "Kosztem Towarzystwa 1827" wskazuje na to, że fundusz na zakup książek był wykorzystywany niemal do końca istnienia Książnicy TPN. Zachowane w BUW egzemplarze mogą - jak sądzę - przyczynić się do oceny prawidłowości zakupów Biblioteki TPN. Kwestia dotycząca polityki gromadzenia zbiorów bibliotecznych TPN wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu.

Sygnalizując ogólnie wieloaspektową problematykę i potencjalne korzyści z badań proveniencyjnych byłego księgozbioru TPN, chciałabym obecnie przedstawić wyniki pracy nad rozpoznaniem dotyczącym pozostałościami zbiorów Stanisława Staszica, nie tylko prezesa, lecz również najwybitniejszego uczonego z grona Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Dzieje księgozbioru Stanisława Staszica

Zasługi Stanisława Staszica dla Bibliologii i bibliotekarstwa polskiego są ważne, a mimo to mało znane. Szeroko pojętymi sprawami książki i bibliotek zajmował się na wielu odcinkach swojej działalności społecznej, organizacyjnej i naukowej. Przedmiotem niniejszego opracowania jest księgozbiór będący warsztatem wszelkiej działalności Staszica³⁸.

Pominę wielokrotnie opisywane przez badaczy i dobrze znane fakty z życia Staszica, przypomnę jedynie te szczegóły biograficzne, w których można szukać uzasadnienia głębokiego i wszechstronnego zainteresowania piśmiennictwem krajowym i zagranicznym z różnych dziedzin wiedzy.

Staszic studiował nauki filozoficzne i przyrodnicze w Collège de France. W 1782 r. uzyskał w Akademii Zamojskiej w Zamościu doktorat obojga praw i katedrę języka francuskiego /do 1784 r./ W pierwszych latach Sejmu Czteroletniego przebywał w Warszawie. W czasach Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego pełnił wiele urzędów publicznych: w 1807 r. został członkiem Izby Edukacyjnej, wizytował szkoły i zajmował się między innymi organizacją i działalnością bibliotek szkolnych. W 1810 r. został radcą stanu, w 1812 r. członkiem Sekcji Ekonomicznej w Dyrekcji Edukacyjnej, w 1815 r. członkiem Rady Stanu i wszedł do Wydziału Oświecenia Narodowego, późniejszej Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w 1816 r. został mianowany członkiem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Z ramienia Komisji WRiOP uczestniczył w organizowaniu uniwersytetu w Warszawie i tworzeniu przy nim Biblioteki Publicznej. Początkowo wchodził w skład Delegacji, a następnie Rady Ogólnej Uniwersytetu /prezes Rady/. Po wyborze rektora UW /2 III 1818 r./ Rada rozwiązała się. Staszic jednak jako członek Komisji WRiOP, której podlegał Uniwersytet, miał nadal wpływ na działalność uczelni.

Dla Biblioteki Publicznej Staszic dokonał zakupu Gabinetu Rycin ze zbiorów króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Miał swój udział w wydaniu rozporządzenia nakazującego drukarniom Królestwa Polskiego dostarczanie od 1819 r. między innymi Bibliotece

Publicznej egzemplarza obowiązkowego. Poparł kandydaturę Joachima Lelewela na stanowisko podbibliotekarza w Bibliotece Publicznej.

Od 1800 r. był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, od roku 1808 do 16 stycznia 1826 r. jego prezesem. Przy czynił się walnie do powstania Biblioteki TPN i otwarcia jej dla publiczności w 1811 r. Z myślą o przyszłej bibliotece narodowej zabiegał o zwrot z Petersburga części Biblioteki Załuskich³⁹.

Jego znaczący dorobek pisarski i naukowy stanowią między innymi takie dzieła, jak "Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego" /1787/, "Przestrogi dla Polski" /1790/, poemat "Ród ludzki" /1819-1820/ oraz rozprawy z dziedziny geologii, opublikowane w dziele "O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski" /1815/.

Wszechstronne zainteresowania skłaniały Staszica do ciągłych lektur. Książki były dla niego przede wszystkim źródłem wiedzy. Czerpał je najpierw z bogatej biblioteki kanclerza wielkiego koronnego Andrzeja Zamoyskiego /1716-1792/⁴⁰, potem z Biblioteki TPN, a zwłaszcza z własnej kolekcji, którą powiększał dzięki licznym zakupom zagranicznym oraz kontaktom z naukowcami, drukarzami, księgarzami i wydawcami. Dzieła ze swojej biblioteki chętnie udostępniał członkom TPN⁴¹ i innym osobom, o czym wspomina Kajetan Koźmian⁴². Krótco przed jego śmiercią w styczniu 1826 r. biblioteka liczyła co najmniej 1007 dzieł w 2131 woluminach. W testamencie spisany przez Staszica 20 sierpnia 1824 r. czytamy: "Dla Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk zapisuję moją bibliotekę, rękopisma i wszystkie moje dzieła przedrukowane lub w rękopismach będące"⁴³.

Zgodnie z testamentem, w marcu 1826 r. księgozbiór Staszica wpłynął do Biblioteki TPN. Egzekutorami testamentu byli ks. Edward Czarnecki, notariusz Walenty Skorochód Majewski i Jan Łuba. Podpisali oni "Katalog książek po śp. JwM Idzu Staszycu Ministrze Stanu pozostałych po roku 1826m - spisany"⁴⁴. "Katalog" ten wymienia 842 pozycje w 2156 woluminach. Pod pozycją 843 wykazanych zostało 1491 egzemplarzy "Dzieł" Staszica wydanych w latach 1816-1820⁴⁵. Pozycji tej nie uwzględniam w dalszej statystyce księgozbioru⁴⁶. Charakterystykę formalną księgozbioru przedstawia tabela 1.

Z załączonej tabeli wynika, że druki wydane w Polsce stanowiły ponad 41% całego księgozbioru⁴⁷ /407 dzieł w 619 woluminach/, natomiast druki wydane za granicą ponad 38,7% /389 dzieł w 1264 woluminach/, w tym polonika zagraniczne 11 dzieł w 19 woluminach/

Tabela 1

Księgozbiór Stanisława Staszica

	DRUKI XVI-XVIII w.		DRUKI XIX w. / 1801-1825/		DRUKI NIE DO ZIDENTYFIKOWANIA		RAZEM		DZIEŁA ZNAJDUJĄCE SIĘ W BOW
	dz.	wol.	dz.	wol.	dz.	wol.	dz.	wol.	
DRUKI WYDANE W POLSCE	106	150	281	449	20	20	407	619	
POŁONIKA ZAGRANICZNE	11	19	-	-	-	-	11	19	
DRUKI WYDANE ZA GRANICĄ	263	1067	63	126	52	52	378	1245	
POZYCJE BEZ DANYCH BIBLIOTECZ.	-	-	-	-	199	235	199	235	
MAPY I ATLASY	-	-	-	-	-	-	3	4	
REKOPISY POLSKIE	-	-	-	-	-	-	5	5	
REKOPISY OBCE	-	-	-	-	-	-	4	4	
RAZEM	380	1236	344	575	271	307	1007	2131	ok. 10%

Dalszych 19,7% /199 dzieł w 235 woluminach/ nie można bliżej określić, z powodu braku jakiegokolwiek danych bibliograficznych.

Stare druki w analizowanym księgozbiorze zajmowały przeszło 37,7% /380 dzieł w 1236 woluminach/⁴⁸, druki wydane w latach 1801-1825 niewiele ponad 34,1% /344 dzieła w 575 woluminach/. Znikomą część księgozbioru Staszica stanowiły mapy, atlasy i rękopisy /mapy i atlasy: 3 dzieła w 4 woluminach, rękopisy: 9 dzieł w 9 woluminach/. Około 50% druków wydanych było w języku francuskim, w języku polskim około 25%, w języku niemieckim, łacińskim, włoskim i innych około 12%⁴⁹.

Ogólny zapis w testamencie, "Katalog książek", a także drukowane po śmierci Staszica i pozostające do dzisiaj w rękopisach dzieła pozwalają sądzić, iż biblioteka nie była w całości spisana, bądź - co jest bardziej prawdopodobne - część książek i rękopisów przed spisaniem majątku znajdowała się w TPN lub w innym bliżej nie określonym miejscu. Trudno zatem dzisiaj poszukiwać rękopisów i książek należących do Staszica. Cenna jest więc każda informacja o zidentyfikowanym dziele Staszica, bądź książce z jego biblioteki. Na przykład Władysław Berbelicki⁵⁰ doniósł w 1963 r. o korektowych egzemplarzach "Epoki natury" G.L. Buffona⁵¹ w zbiorach lekarza i literata Edwarda Mariana Gallego /1816-1893/⁵² oraz "Rodu ludzkiego" Staszica⁵³ w zbiorach bibliografa Cypriana Walewskiego /1820-1873/⁵⁴. W kolekcji Władysława Rajnolda Korotyńskiego /1866-1924/ znanego publicysty i historyka Warszawy znajdowała się broszura z 1815 r. należąca wcześniej do Biblioteki TPN, natomiast obecnie do Archiwum Państwowego m. Warszawy i Województwa Warszawskiego⁵⁵. Wspomniane w tym miejscu trzy przykłady zaledwie zapoczątkują listę książek, które wiążą się z osobą Staszica i jego biblioteką, a nie zostały zapisane w "Katalogu książek".

Charakteryzując najogólniej zawartość treściową księgozbioru Staszica zarejestrowanego w "Katalogu książek" można przyjąć, że znajdowały się w nim dzieła z zakresu filozofii, oświaty, pedagogiki, historii, prawa, polityki, literatury, językoznawstwa, sztuki, geografii, geologii, biologii, medycyny, fizyki, astronomii, chemii i matematyki. Widać z tego, że księgozbiór miał wybitnie świecki charakter, był bowiem traktowany przez właściciela jako warsztat bieżącej działalności publicznej i pracy naukowej.

Na pamiątkę ofiarodawcy Biblioteka opatrzyła książki z księ-

gozbioru byłego prezesa TPN naklejką z nadrukiem "Dar S. Staszica"⁵⁶. Ponadto część książek otrzymała sygnatury Biblioteki TPN, które zostały umieszczone na niewielkich kartkach papieru⁵⁷, naklejanych na grzbietach poszczególnych woluminów, lub u dołu przedniej części miękkiej okładki papierowej, a składające się z literowego oznaczenia klasyfikacji rzeczowej oraz numeru porządkowego /np. Ad.750, Bd.214, Eg.22/⁵⁸. W Bibliotece TPN mogły też znajdować się egzemplarze Staszica bez jakichkolwiek znaków własności.

Księgozbiór Stanisława Staszica w BUW

Do roku 1832 księgozbiór Staszica stanowił integralną część Biblioteki TPN. Dzisiaj jednak wiemy, że pojedyncze egzemplarze przeszły do innych zbiorów bibliotecznych już w 1826 r. bądź nieco później. Z całą pewnością jeden egzemplarz wpłynął wówczas do Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Potwierdza to zachowany do dzisiaj "Spis weszłych książek do Biblioteki Publicznej z zamian w 1826 r."⁵⁹. W ramach wymiany dubletów Biblioteka TPN oddała "Urządzenie rocznych porębów w lasach rządowych"⁶⁰. Pierwsza część "Ekonomiki powszechnej krajowej narodów" z dedykacją autora Waleriana Stroynowskiego⁶¹ najprawdopodobniej w 1828 r. lub nieco później znalazła się w Bibliotece Banku Polskiego w Warszawie. Świadczy o tym sygnatura tej Biblioteki umieszczona na wyklejce egzemplarza. W 1885 r. Biblioteka została zlikwidowana, a jej dwunastotysięczny księgozbiór w końcu roku 1899 wpłynął do Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego⁶².

Wśród blisko 27000 woluminów druków i rękopisów ze zbiorów bibliotecznych TPN, wywiezionych do Petersburga, znajdowały się książki z księgozbioru Staszica. Niestety nie można dokładnie ustalić, ile książek Staszica trafiło do stolicy Rosji, można jedynie przypuszczać, że znaczna część jego księgozbioru. Liczba książek pozostawionych w Warszawie i włączonych do zbiorów Biblioteki Rządowej również nie jest znana. Pewne jest natomiast, że druki i rękopisy po przewiezieniu nad Nową dostały się przede wszystkim do Cesarskiej Biblioteki Publicznej. Pojedyncze egzemplarze Staszica dostały się do prywatnych zbiorów rosyjskich, stamtąd po wielu latach wróciły do kraju powiększając nasze prywatne księgo-

zbiory. Na przykład Stanisław Czarniecki z Krakowa⁶³ kupił około 1978 r. w antykwariacie stary druk francuski treści geologicznej "Recherches sur les volcans éteints du Vivarais et du Velay" autorstwa Barthélemy Faujas de Saint-Fond⁶⁴. Na podstawie znaków proveniencyjnych S. Czarniecki ustalił, iż po wywiezieniu druku do Petersburga kolejnymi właścicielami byli dwaj Rosjanie Mikołaj Aleksandrowicz Kuszelew-Bezborodko i bibliofil Aleksander Połowcew⁶⁵.

Jeden ze 105 druków z księgozbioru Staszica znajdujących się w BUW wrócił z Cesarskiej Biblioteki Publicznej, nie wiadomo jednak, czy powrócił w jednej z trzech partii "darów Najjaśniejszego Pana", czy też z rewindykatami odzyskanymi po 1923 r.⁶⁶

Nadmieniłam już, że zwracane Polsce rewindykaty miały stanowić trzon zbiorów przyszłej Biblioteki Narodowej w Warszawie. Z całą pewnością do Biblioteki Narodowej trafiły rękopisy z księgozbioru Staszica. Wśród 20 rękopiśmiennych rewindykatów ze znakami własnościowymi Biblioteki TPN, które szczęśliwie przetrwały tragiczny okres II wojny światowej i znajdują się obecnie w Bibliotece Narodowej, dwa należały do księgozbioru Staszica. Jest to pierwsza brulionowa redakcja "Rodu ludzkiego"⁶⁷ i autograf polskiego przekładu "Iliady" Homera, dokonanego przez Staszica⁶⁸. Trzy stare druki z naklejką "Dar S. Staszica" znalezione w Bibliotece Narodowej wśród rewindykatów sygnalizują, że w zbiorach tych należy spodziewać się dalszych egzemplarzy z księgozbioru Staszica⁶⁹. Ustalanie miejsc przechowywania dalszych egzemplarzy wymaga gruntownych poszukiwań i studiów, co wykracza jednak poza ramy niniejszego artykułu.

Kolekcja książek z księgozbioru Staszica w BUW jest stosunkowo niewielkim fragmentem ponad dwutysięcznej biblioteki wybitnego uczonego, twórcy, organizatora życia naukowego, społecznego i oświatowego w Polsce. Stanowi ona - jak sądzę - największy z ocalałych fragmentów prywatnej biblioteki Staszica i dlatego zasługuje na szczególną uwagę świata nauki. Na zachowanych egzemplarzach pozostały bowiem ślady kontaktów osobistych i służbowych oraz uznania dla ogromnych zasług właściciela. Na skutek swej fragmentaryczności w mniejszym stopniu kolekcja może stanowić podstawę do rozważań nad recepcją polskiej i obcej myśli naukowej⁷⁰. Historycy książki i bibliotek znajdą w kolekcji materialne dowody narastania księgozbioru /znaki własnościowe Staszica i Biblioteki TPN/,

a nawet drogi książek do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Jak już wcześniej stwierdziłam, z księgozbioru Staszica znalazłam dotychczas w BUW łącznie 106 dzieł w 132 woluminach /tabela 2/. Podane liczby nie są jednak ostateczne. Zmieniają je przyszłe wyniki badań proveniencyjnych nad starymi drukami XVII i XVIII w. oraz XIX-wiecznymi drukami wydanymi do 1825 r. włącznie. Również dalsze prace nad ustaleniem danych bibliograficznych druków zarejestrowanych w "Katalogu książek"⁷¹ pozwolą - jak sądzę - wydobyć nowe pozycje należące niegdyś do Staszica.

W dalszych rozważaniach nad kolekcją świadomie pominęłam pojedyncze dary złożone przez Staszica do Biblioteki TPN. Dotychczas natrafiłam na trzy druki polskie ofiarowane w latach 1809-1816, przy czym dwa dzieła to własne tłumaczenie "Iliady" Homera wraz z poematem Voltaire'a "O zapadnięciu Lizbony"⁷² oraz własne dzieło geologiczne "O ziemiórództwie Karpatów i innych gór i równin Polski"⁷³. Trzeci dar złożony w 1809 r. jest dziełem lekarza przy żupach solnych w Wieliczce Tomasza Emanuela Chromego pt. "Najnowsze dostrzeżenia nad chorobą kołtuna"⁷⁴. Książka ta kilka lat po ukazaniu się otrzymała negatywną recenzję członków TPN, Jerzego Chrystiana Arnolda i Jacka Dziarkowskiego⁷⁵.

Formalną charakterystykę księgozbioru zachowanego w BUW przedstawia tabela 2. Wynika z niej, że wśród książek Staszica zachowanych w BUW przeważają druki wydane w Polsce /94 dzieła w 104 woluminach, a więc około 90,3%, z czego 81 dzieł w 91 woluminach to nowe druki, zaś 13 dzieł w 13 woluminach to stare druki/. Tymczasem tabela 1 dowiodła, iż w całym księgozborze Staszica proporcje kształtowały się zupełnie inaczej: druki wydane w Polsce sięgały 407 dzieł w 619 woluminach /41% całości/, druki wydane za granicą 389 dzieł w 1264 woluminach /38,7% całości/. Ogromna dysproporcja między zachowanymi do dzisiaj drukami polskimi i drukami obcymi ma swoje uzasadnienie w znanym fakcie, iż do Petersburga wywieziono głównie piśmiennictwo zagraniczne. W Państwowej Bibliotece Publicznej im. M.E.Sałtykowa-Szczedrina należałoby zatem szukać wielu książek Staszica, których nie znajduję w BUW⁷⁶.

Zachowane w BUW stare druki z kolekcji Staszica stanowią niewielką część analizowanego księgozbioru: 19 dzieł w 28 woluminach. Przypominam, że Staszic zgromadził 380 dzieł wydanych od XVI do XVIII w. /1236 woluminów/, które stanowiły 37,7% całego księgozbioru. W liczbach tych mieszczą się druki z XVI w. /7 woluminów/,

Tabela 2

Księgozbiór Stanisława Staszica w BUW

	DRUKI WYDANE W POLSCE		DRUKI WYDANE ZA GRANICĄ		RAZEM		% w stosunku do całości księgozbioru dz.
	dz.	wol.	dz.	wol.	dz.	wol.	
DRUKI XVII-XVIII w.	10	10	6	15	16	25	
	3	3	-	-	3	3	
DRUKI XIX w. / 1801-1825/	52	56	4	11	56	67	
	29	35	1	1	30	36	
REKOPISY POLSKIE	-	-	-	-	1	1	
	94	104	11	27	106	132	ok. 10%

XVII w. /23 woluminy/ i XVIII w. /1157 woluminów/⁷⁷. W BUW nie znajduje się ani jeden XVI-wieczny druk ze znakami własnościowymi Staszica. Spośród 23 woluminów drukowanych w XVII w. znalazłam dotychczas tylko 2 egzemplarze, dalszych 17 - to druki XVIII-wieczne. Największe braki widoczne są w ostatniej grupie. Wcześniej już stwierdziłam, że wydawnictwa z XVIII w. stanowiły niemal 55% starych druków, z tego połowę - druki w języku francuskim.

Najkorzystniej przedstawia się stan zachowania w BUW druków wydanych w pierwszym ćwierćwieczu XIX w. Z liczby 344 dzieł w 575 woluminach wykazanych w "Katalogu książek ... po... Staszicu" Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie ma 86 dzieł w 103 woluminach /25% wszystkich druków XIX-wiecznych/. Są to jednak w przeważającej części druki wydane na ziemiach polskich /81 dzieł stanowiących 94,1% zachowanych druków z XIX w./, a więc te druki, które na ogół nie podlegały carskim restrykcjom i mogły po 1832 r. wpłynąć bez większych przeszkód do Biblioteki Rządowej.

Dane tabeli 2 pozwalają zwrócić uwagę na dość pokaźną liczbę egzemplarzy Staszica nie notowanych w jego "Katalogu książek". Wśród 34 dzieł w 40 woluminach zachowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie jest jeden rękopis, w "Katalogu rękopisów BUW" opisany jako "Notaty Stanisława Staszica z podróży po kraju i za granicą w latach 1789, 1790 i po 1815"⁷⁸. Zdecydowana większość tych egzemplarzy ma wyraźne ślady własności Staszica: naklejkę z nadrukiem "Dar S.Staszica". Pewną część druków wykazanych w tabeli 2 stanowią pozycje o niewielkiej objętości. Pozwala to przypuszczać, że w "Katalogu książek ... po ... Staszicu" zostały one potraktowane jako "broszury polskie" lub "broszury francuskie"⁷⁹. Dla ścisłości wypada w tym miejscu zaznaczyć, że w BUW spotyka się także druki ze znakami własnościowymi Staszica, których nie ma w "Katalogu książek...po...Staszicu", a których nie można zaliczyć do broszur /np. jedna pozycja liczy 141 stron/⁸⁰.

Księgozbiór Staszica nie odznacza się niczym szczególnym, jeśli idzie o stronę zewnętrzną. Powtórzmy jeszcze raz, że dla Staszica sprawą naczelną była treść dzieła, nie zaś jego szata zewnętrzna. Dlatego też na ocalałych w BUW egzemplarzach nie ma opraw, które w znaczący sposób wyróżniałyby zbiór Staszica od innych ówczesnych kolekcji. Najczęściej spotyka się książki w miękkiej papierowej okładce /koloru niebieskiego, szaroniebieskiego, zielonego/, a niekiedy oklejanej marmurkiem. Jeden druk z 1621 r.

oprawny jest w pergamin. Nieliczne egzemplarze są oprawne w brązową lub czerwoną skórę /ślepe tłoki, złocenia/ lub półskórek. Kilkanaście egzemplarzy druków XIX-wiecznych ma oprawy tekturowe koloru czerwonego.

Stanisław Staszio nie miał własnego ekslibrisu. Fakt ten również świadczy o przewadze zainteresowań treścią i użytecznością gromadzonych książek nad ich walorami bibliofilskimi. Funkcję ekslibrisu zaczęła pełnić po śmierci właściciela księgozbioru naklejka "Dar S.Staszica".

Przy opracowywaniu księgozbioru Staszica w BUW specjalną uwagę zwróciłam na noty proveniencyjne /zapiski własnościowe/. Księgozbiór ten ma kilka form znaków własnościowych. Na dziewięćdziesięciu egzemplarzach występują naklejki z napisem "Dar S.Staszica"⁸¹, które nadawano w trakcie przejmowania księgozbioru do Biblioteki TPN po śmierci ofiarodawcy /15 marca 1826 roku/. Nieliczne egzemplarze, oprócz wspomnianej naklejki, mają dedykacje autorów i tłumaczy dla prezesa Staszica. Oto kilka wybranych przykładów: w 1805 r. Józef Kalasanty Szaniawski /1764-1843/ filozof, prawnik, działacz polityczny i zbieracz książek podarował Staszicowi swoje "Rady przyjacielskie młodemu czciocielowi nauk i filozofii: pragnącemu znaleźć pewniejszą drogę do prawdziwego i wyższego oświecenia"⁸². Na wyklejce autor umieścił dedykację "Szanownemu Staszicowi ofiarowane od Autora w dowód poważania i szacunku". W 1808 r. autor podpisany kryptonimem M.:P.: b. W.P.G... dedykował księdzu Staszicowi "Krótki zbiór istotniejszych wiadomości wojennych"⁸³. Pod kryptonimem tym ukrył się Michał Piotrowski, były generał Wojsk Polskich. Antoni Trębioki, członek TPN przekazał dzieło "O gospodarstwie w ugorze", dedykując je Staszicowi jako Rady Stanu⁸⁴. "Krótki rys historii naturalnej" Johanna Christiana Siebenkeesa⁸⁵ przełożony z języka niemieckiego na polski i wydany w 1817 r. w Lublinie znalazł się w rękach Staszica dzięki tłumaczowi Franciszkowi Kuberskiemu. Na dwóch egzemplarzach znajdują się przypuszczalnie autografy Jana Śniadeckiego⁸⁶. W 1820 r. Staszio otrzymał autorski egzemplarz "Gnomoniki" z dedykacją Pawła Krzyżanowskiego⁸⁷. Pięć wykazów przychodów i wydatków z lat 1816-1820 ogłoszonych przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego otrzymał Staszio jako współpracownik⁸⁸. W ramach "przydziału instytucjonalnego" trafił do księgozbioru Staszica "Obchód uroczysty inauguracji Uniwersytetu Królewsko-Warszawskiego dnia 14 maja roku 1818"⁸⁹.

Część zachowanych egzemplarzy ma wyłącznie dedykacje autor-
skie. Stanisław Węgrzecki, prezydent miasta Warszawy, sędzia ape-
lacyjny Królestwa Polskiego i członek TPN ofiarował swoje dzieło
"O włóścianach polskich"⁹⁰. Niekompletny egzemplarz "Projektu ko-
deksu karnego dla Królestwa Polskiego" mógł być ofiarowany przez
Ksawerego Potockiego⁹¹. Na pierwszym tomie XIX-wiecznego dzieła
"O wymowie i stylu" znajduje się dedykacja autorska "...Staszycowi
Stanisław [Kostka] Potocki"⁹². W 1819 r. Tomasz Kuczkowski
przekazując prezesowi TPN swoje dzieło "De magnetismo animali"
napisał: "Jaśnie Wielmożnemu Stanisławowi Staszycowi Radcy Stanu
Dyrektorowi Generalnemu Przemysłu i Kunsztów w Komissyi Rządowej
Spraw Wewnętrznych i Policyi, członkowi Komissyi Rządowej Wyznań
Religijnych i Oświecenia Publicznego, Prezesowi Towarzystwa Kró-
lewsko Warszawskiego Przyjaciół Nauk, Kawalerowi Orderów Orła Bia-
łego i Sgo Stanisława Iey Klasy Autor w dowód najwyższego uszano-
wania ofiaruje w Warszawie dnia 26 czerwca 1819"⁹³. Aleksander Ko-
żuchowski na wyklejce pierwszego tomu swej pracy "O więzieniach"
napisał w 1825 r.: "Jaśnie Wielmożnemu Ministrowi Stanu Stasicowi,
Dyrektorowi Przemysłu i Kunsztów w Królestwie Polskim, Prezesowi
Towarzystwa Przyjaciół Nauk itd. w dowód nieograniczonego uszano-
wania i wdzięczności autor"⁹⁴.

Włączone w 1819 r. do zbiorów TPN świeżo wydane "Georgiki"
Wirgiliusza⁹⁵ faktycznie były darem tłumacza Feliksa Frankowskie-
go dla Staszica. Wprawdzie na karcie tytułowej jest znak własnoś-
ciowy "Bibl: Tow: Krol: Warsz: Przy: Nauk 1819. Dar tłumacza",
lecz na trzeciej stronie nieliczbowanej, pod drukowaną dedykacją
dla TPN znajduje się częściowo ocalała rękopiśmienna notatka "J:
W: Radcy Stanu Dyrektorowi Jen: Oświecenia Staszicowi Prezesowi
Tow: Krol: War. Przyjaciół Nauk ..."⁹⁶.

Obecność czterech dalszych dzieł w księgozbiornie Staszica
budzi pewne wątpliwości. Wskazują na to - jak sądzę - wyraźne de-
klaracje autorów, umieszczone na okładkach i wyklejkach książek
lub na kartach tytułowych. Wydaje się, iż ofiarodawcy kierowali
swoje dzieła do Towarzystwa i Biblioteki z nadzieją na udostępnie-
nie szerszemu społeczeństwu. Książki zatrzymane zostały zapewne
przez Staszica ze względu na zainteresowanie ich treścią. Broszu-
ra Andrzeja Jana Kantego Trzecińskiego "Rozwinięcie pisowni słowo-
słedni i słowozgodni jenzyka polskiego"⁹⁷ była ofiarowana Biblio-
tece TPN, o czym świadczy dedykacja autora na karcie tytułowej.

Książka trafiła do Biblioteki dopiero po śmierci prezesa Staszica. Dowodzi tego naklejka z sygnaturą TPN umieszczona na numerze 577, który z kolei odpowiada pozycji w "Katalogu książek... po... Staszicu". Dwie części dzieła "Porównanie teraźniejszych i dawniejszych miar i wag w Królestwie Polskim używanych" Juliusza Kolberga⁹⁸ opatrzone zostały na wyklejce informacją: "Biblioteka Król. Warsz. Tow. Przyj. Nauk". Przepuszczalnie pierwszy tom "Geometrii wykreslonej" Franciszka Sapalskiego przeznaczony był także dla Biblioteki TPN, lecz włączony został do jej zbiorów kilka lat później⁹⁹. Rozprawa Jana Fryderyka Wolfganga¹⁰⁰ także ofiarowana była Towarzystwu Królewskiemu Warszawskiemu Przyjaciół Nauk, na co wskazuje dedykacja autora na okładce.

Wśród pozycji wykazanych w "Katalogu książek" znalazłam jeden druk przypuszczalnie wypożyczony przez Staszica z Biblioteki TPN. Na karcie tytułowej "Biografii włościanina nad brzegami Niemna powyżej Łosośnej mieszkającego" Ignacego Lachnickiego jest rękopiśmienna notatka: "848 Dar autora". Inną ręką naniesiony został znak własnościowy "Z Bibl: Towarz: Krol: Warsz: Przy: Nauk. 1816". Na grzbiecie okładki, prócz naklejki z sygnaturą TPN, znajduje się odręcznie napisany numer 386. Właśnie pod tą pozycją "Biografia włościanina" zarejestrowana została w "Katalogu książek ... po... Staszicu"¹⁰¹.

Na ośmiu numerach francuskiego czasopisma "Journal de Physique, de Chymie et d'Histoire Naturelle et des Arts" wydanych w latach 1818 i 1819 znajdują się rękopiśmienne podpisy "Mr Staszyc"¹⁰².

Na szczególną uwagę zasługuje trudna do rozszyfrowania forma znaku własnościowego: na niektórych oprawach i okładkach książek spotyka się odręcznie pisane numery odpowiadające pozycjom w "Katalogu książek ... po ... Staszicu"¹⁰³. Jest to ważna wskazówka, bowiem niektóre druki poza numerami pozycji nie mają jakichkolwiek innych znaków własnościowych Staszica i Biblioteki TPN¹⁰⁴. Bez uważnego śledzenia indywidualnych cech zewnętrznych druków z równoczesnym sięganiem do opisów w "Katalogu książek" niemożliwe byłoby wydobycie ze zbiorów BUW cennych pozycji i przypisanie ich Staszicowi. Łatwiejsze do zidentyfikowania były cztery dalsze druki z numerami pozycji w "Katalogu książek ...po... Staszicu" i z sygnaturami Biblioteki TPN¹⁰⁵. Najłatwiejsze do zidentyfikowania były egzemplarze z naklejką "Dar S.Staszica" /19 druków/.

W BUW znajduje się niezwykle cenny egzemplarz poematu "Religia" Louisa Racine'a, tłumaczonego przez Staszica¹⁰⁶. Na egzemplarzu wydanym w Drukarni Nadwornej J.K.M. w 1779 r. Staszic dokonał własnoręcznie licznych poprawek stylistycznych pozwalających sądzić, iż tekst był weryfikowany z myślą o przyszłym poprawionym wydaniu. Na karcie tytułowej poematu /recto i verso/ znajduje się rękopiśmienna notatka w czterech wersjach, jedna z nich miała zapewne znaleźć się w drugim wydaniu "Religii". Notatka ujawnia czas powstania tłumaczenia, jego przeznaczenie oraz właściciela egzemplarza. U dołu karty tytułowej, poniżej adresu wydawniczego Staszic napisał: "Ledwo lat piętnaście skończyłem gdy to poema [?/] tłumaczyłem dla kochanej matki mojej". Wersja umieszczona na odwrocie karty tytułowej brzmi: "W roku piętnastym wieku mego w szkołach będąc tłumaczyłem to poemata religii dla ukochanej matki mojej". W wydaniu "Religii" z 1816 r. nie ma żadnej wersji wyjaśniającej motywy podjętego przez Staszica tłumaczenia¹⁰⁷.

Na książkach Staszica rzadko spotyka się znaki własnościowe poprzednich i późniejszych właścicieli¹⁰⁸. Najstarszą proveniencję znalazłam na druku "Prosodiae" Smetiusa z pierwszej połowy XVII w. Nazwisko ówczesnego właściciela egzemplarza zostało zatarte. Na karcie tytułowej pozostała jedynie część proveniencji w języku łacińskim z roku 1653¹⁰⁹.

W księgozbiórce Staszica znajduje się jeden stary druk z proveniencją Biblioteki Zamoykich¹¹⁰. Wiadomo, że Staszic korzystał z tej Biblioteki jako jeden z nielicznych uprzywilejowanych. Również wiadomo, iż "nie wszyscy wypożyczający zwrócili książki"¹¹¹. Inny stary druk z końca XVIII w. ma na karcie tytułowej słabo widoczną czerwoną pieczętkę z literami "IB" pisanyymi cyrylicą /Imperatorskaja Biblioteka, znak własnościowy Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu/. Wcześniej wspominałam o wywiezieniu do Rosji znacznej części zbiorów Biblioteki TPN z księgozbiorem Staszica oraz o odnalezieniu w BUW druku "Nina o sie"¹¹².

Znak własnościowy na rosyjskim dziele treści geologicznej został zakreślony atramentem, nie znamy więc nazwiska pierwszego właściciela¹¹³. Nie wiadomo też, w jaki sposób trafiła do biblioteki Staszica "Malwina". List stryja do synowicy pisany¹¹⁴. Na okładce widnieje nota rękopiśmienna: "J/aśnie/ O/świecona/ z St. Zamoykich Xiężna Sapieżyna".

Podobnie jak rzadko spotykane są zapiski własnościowe na książkach z kolekcji Staszica, tak nieliczne są ślady lektury

właściciela. Na pięciu drukach z lat 1809-1818 pozostały ślady obliczeń rachunkowych, pisanych piórem na karcie tytułowej, przedniej lub tylnej okładce oraz na ostatniej stronie¹¹⁵. Dwa druki polskie wydane w 1809 r. wskazują na to, że ani Staszic, ani inny czytelnik przez ponad 175 lat tych egzemplarzy nie otwierał. Oba egzemplarze nie mają do dzisiaj rozciętych kart¹¹⁶. Z drukami tymi kontrastuje wspomniane już tłumaczenie "Religii" Racine'a a z licznymi śladami twórczej pracy Staszica jako tłumacza.

Noty proveniencyjne występujące na książkach z kolekcji Staszica mają różną wartość. Na taką ocenę wpłynął ostatecznie charakter zachowanej kolekcji, uzasadniony miejscem i czasem powstania druków, a niekiedy także ich treścią. Przeważają bowiem druki XIX-wieczne wydane na terenie Polski, dlatego też zachowało się najwięcej dedykacji napisanych przez Polaków żyjących i działających na początku wieku. Stare druki - jak to już stwierdziłam - stanowią niewielki procent kolekcji zachowanej w BUW, a zatem niewiele jest dawnych i oryginalnych znaków własności. Występujące na większości egzemplarzy historyczne pieczętki BUW świadczą na ogół o bezpośredniej drodze egzemplarzy z księgozbioru Staszica do BUW oraz o ich opracowaniu i udostępnieniu dopiero w drugiej połowie XIX w. Jako ciekawostkę można odnotować, że 34 druki z księgozbioru Staszica są jedynymi egzemplarzami odnośnych dzieł, jakie BUW ma w swoich zbiorach /10 starych druków i 24 druki wydane na początku XIX w./.

Charakterystykę zawartości treściowej ograniczyłam do niezbędnych elementów i ustaleń, prezentując ją w formie tabeli 3. Ma ona na celu pokazanie czytelnikowi fragmentu kolekcji pełniącej funkcję warsztatu pracy wielostronnej działalności naukowej i społecznej Staszica. Tabela 3 pozornie skłania do wniosku, że pod względem zawartości treściowej zachowana w BUW kolekcja jest bardzo różnorodna i w konsekwencji odpowiada wielostronnym zainteresowaniom naukowym, a także obowiązkom społecznym i organizacyjnym Staszica. Sugestia taka wydaje się jednak bardzo złudna, podobnie zresztą jak przypuszczenie, iż do Petersburga wywiezione zostały wszystkie egzemplarze z jednej lub kilku wybranych dziedzin, inne natomiast, jako mniej frapujące lub niebezpieczne, pozostały w Warszawie. Na wiarygodną ocenę treści reprezentowanych w księgozbiórze Staszica trzeba będzie jeszcze poczekać. Przy obecnym stanie badań zawartość treściową zachowanej kolekcji można zaprezentować po-

Tabela 3

Charakterystyka treści
reprezentowanych w księgozbiorze Staszica w BUW

TREŚĆ DZIEŁ	DRUKI WYDANE W POLSCE	DRUKI WYDANE ZA GRANICĄ	RAZEM
	dz.	dz.	dz.
Dzieła treści religijnej	3	1	4
Filozofia	4	-	4
Historia	9	-	9
Prawo	8	-	8
Ekonomia	4	-	4
Literatura piękna /klasyczna i współczesna/	4	2	6
Retoryka. Epistolografia. Poetyka. Leksykografia	7	1	8
Nauka. Oświata. Wychowanie	22	-	22
Sztuka wojenna i architek- tura	2	-	2
Matematyka. Fizyka. Astronomia. Chemia	9	4	13
Nauki przyrodnicze /botani- ka, zoologia, medycyna/	9	-	9
Budownictwo wodne	1	-	1
Przemysł. Rolnictwo. Leśnictwo	7	-	7
Geologia. Górnictwo	3	2	5
Geografia. Podróże	3 w tym 1 rps	1	4 w tym 1 rps
RAZEM	95	11	106

przeszając jedynie na ogólnej charakterystyce. Wśród dziedzin i zagadnień wymienionych w tabeli 3 najwięcej druków tematycznie wiąże się z filozofią, historią, ekonomią, prawem, nauką, oświatą, wychowaniem, literaturą piękną, retoryką, leksykografią, botaniką, zoologią, medycyną, matematyką, fizyką, astronomią, chemią, geologią, górnictwem, przemysłem, rolnictwem i leśnictwem. Różnorodna tematyka dzieł odpowiada kierunkom zainteresowań i dokonań ich właściciela. Nie wdając się jednak w przytaczanie przykładów /z powodów wcześniej zasygnalizowanych/¹¹⁷, wypada uczynić jeden wyjątek odnośnie do geologii i górnictwa. Do odstępstwa od ogólnie przyjętej zasady skłonił wcześniej cytowany artykuł S.Czarnieckiego pt. "Książka z biblioteki Stanisława Staszica". Donosząc o kupieniu francuskiego druku geologicznego Czarniecki dodał: "Jest to jedyna, jak dotąd, publikacja geologiczna, o której wiemy, że posiadał ją w swoim Księgozbiornie Ojciec polskiej geologii i z tego względu zasługuje na uwagę"¹¹⁸. Dzięki odkryciu kolekcji Staszica w BUW, a zwłaszcza dzięki "Katalogowi książek...po...Staszicu" wiemy, że na uwagę zasługuje więcej dzieł z zakresu geologii i górnictwa /polskich i zagranicznych/. Oprócz XIX-wiecznego druku rosyjskiego "Projekt gornego położenia dla uprawienia zawodów Chrebtu Urałskogo" w BUW znajduje się pierwszy tom "Handbuch der Mineralogie" Christiana Augusta S.Hoffmanna¹¹⁹. Z polskich dzieł odnotowuję "Opisanie przyczyn fizycznych trzęsienia Ziemi" Andrzeja Trzciańskiego¹²⁰, anonimowo wydane dzieło "O górach" Tymoteusza Kownackiego¹²¹ oraz pierwszy tom "Zasad oryktognozji i geognozji podług najnowszego układu Wernera" Seweryna Józefa Zdzitowieckiego¹²².

Pobieżna charakterystyka treści reprezentowanych w księgozbiornie Staszica uniemożliwia wyciągnięcie najistotniejszych wniosków na temat wartości zachowanej kolekcji dla pracy wybitnego uczonego, pisarza, organizatora życia naukowego i społecznego. Zresztą nie było to celem niniejszego artykułu.

Zakończenie

Studium proveniencyjne jednej z wielu kolekcji znajdujących się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie nie uwzględniło zapewne całego bogactwa problemów. Przedstawione pokrótce wyniki dotychczasowych poszukiwań książek Staszica należy jednak traktować jako zapowiedź dalszych badań, które w końcowym efekcie powinny dać ob-

ra całego księgozbioru będącego odzwierciedleniem wszechstronnych zainteresowań naukowych, społecznych i organizacyjnych jego właściciela.

P r z y p i s y

¹ Od 1818 r. Biblioteka Uniwersytecka nosiła nazwę Biblioteki Publicznej lub Biblioteki Publicznej przy Królewskim Uniwersytecie Warszawskim. Od 1834 r. nadano jej nazwę Biblioteki Rządowej, od 1840 r. Biblioteki Okręgu Naukowego Warszawskiego, od 1862 r. Biblioteki Głównej w Warszawie, od 1871 r. Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, od 1915 r. do chwili obecnej - Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie /skrót: BUW/.

² Pierwotna nazwa brzmiała: Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie, następnie Towarzystwo Królewskie Warszawskie Przyjaciół Nauk, Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk, Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Dalej używam skrótu TPN.

³ Publikacje na temat Biblioteki TPN wymieniłam w artykule "Narastanie księgozbioru Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie /1802-1832/." "Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" 1977, z.3, s.57-100.

⁴ Biblioteka TPN została zamknięta wskutek rozkazu carskiego dnia 21 listopada 1831 r., a jej faktyczna likwidacja nastąpiła w połowie lutego 1832 r. Do 1834 r. trwały prace związane z selekcjonowaniem zbiorów, zdawaniem, pakowaniem i wysyłaniem do Petersburga wytypowanych obiektów.

⁵ S.Rygiel, Memorandum w sprawie zwrotu rękopisów i ksiązek polskiego pochodzenia przechowywanych w Państwowej Bibliotece Publicznej w Petersburgu, w: Dokumenty dotyczące akcji Delegacji Polskich w Komisjach Mieszanych Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie, z.8: Rewindykacja zbiorów polskich z Rosyjskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu i innych bibliotek Rosji i Ukrainy, cz.1 -2, Warszawa 1923, s.24; E.Chwalewik, Zbiory polskie, t.1, Warszawa 1926, s.304; Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, seria 2, t.2 oprac. B.S.Kupść, K.Muszyńska, Warszawa 1980, s.7.

⁶ Późniejsze badania proveniencyjne wykazały, że w Warszawie pozostały także druki z innych dziedzin wiedzy. Szerzej na ten temat piszę w części artykułu dotyczącej dziejów księgozbioru Stanisława Staszica /s.85 i n./

⁷ J.Kucharzewski, Epoka paskiewiczowska. Losy oświaty, Warszawa 1914, s.61.

⁸ E.Chwalewik, o.c., s.304.

⁹ H.Kozerska, Warszawska Biblioteka Uniwersytecka w latach 1832-1871. Biblioteka Rządowa - Okręgu Naukowego - Główna, Warszawa 1967, s.5, przyp.1. Autorka przytacza dane liczbowe na podstawie dwóch ogólnych spisów, opatrzonych kwitacją S.B.Lindego, datowaną 9 IX 1834 r., Akta Kom.Rz.SWDiOP - ONW 7A vol. VIII, s.87-89.

¹⁰ S.Rygiel, o.c., s.24.

11 H.Kozerska, o.c., s.14. Według Jana Kucharzewskiego dary z 1840 i 1842 r. dla Biblioteki Okręgu Naukowego Warszawskiego wynosiły łącznie 21669 tomów, z czego około 12000 tomów wpłynęło w 1842 r. Por. J.Kucharzewski, o.c., s.95-96. Liczby podane przez H.Kozerską zostały zaczerpnięte z inwentarzy "darów Najjaśniejszego Pana", przechowywanych w BUW, są zatem wiarygodne.

12 E.Chwalewik, o.c., s.318; H.Kozerska, o.c., s.33.

13 Dokumenty dotyczące akcji Delegacji Polskich ..., z.8, s.382-383. Umowę podpisali prezesi dwu Delegacji: Rosyjsko-Ukraińskiej Piotr Łazarewicz Wójtkow i Polskiej poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny Antoni Olszewski.

14 Ibidem.

15 Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, seria 2, t.2, s.13.

16 W Oddziale Starych Druków BUW, oprócz powojennej kartoteki proweniencyjnej, istnieje przedwojenna kartoteka, która w sposób fragmentaryczny i skrócony wykazuje znaki własnościowe druków wydanych w XVII, XVIII i XIX w. Ogólna liczba starych druków z Biblioteki TPN, wykazanych w obu kartotekach proweniencyjnych, sięga 500 pozycji.

17 Uwzględnia autografy, dedykacje autorów lub nazwiska byłych /dawniejszych/ właścicieli i pieczętki bibliotek.

18 Oprócz autorów dedykacji, nazwisk właścicieli księgozbiorów i nazw bibliotek podaje się najczęściej tylko sygnatury egzemplarzy. Błąd w sygnaturze uniemożliwia dotarcie do właściwego egzemplarza.

19 W tym miejscu składam serdeczne podziękowanie wszystkim koleżankom i kolegom z BUW, którzy przyczynili się do wzbogacenia mojej kartoteki.

20 Przyjmuję, że całość zbiorów bibliotecznych TPN w BUW liczyła 7000 woluminów, z czego w kartotekach proweniencyjnych Oddziału Starych Druków zanotowano 500 dzieł, w prywatnej kartotece dalszych 1150 dzieł.

21 U.Paszkiewicz, Narastanie księgozbioru ..., s.79-81, zwłaszcza tabela zatytułowana "Ofiarodawcy Biblioteki TPN".

22 Według tabeli z 1977 r. 308 ofiarodawców stanowili członkowie TPN, dalszych 472, to osoby spoza TPN /łącznie 780 ofiarodawców/. Wówczas w komentarzu do tabeli nie zaznaczyłam wyraźnie, że obliczeń dokonałam na podstawie list ofiarodawców ogłaszanych i publikowanych dwa razy do roku. Na listach z różnych lat duża część nazwisk powtarzała się wielokrotnie, wskutek czego w obu grupach ofiarodawców otrzymałam znacznie wyższe liczby. Na przykład nazwisko Joachima Lelewela w ciągu lat 1814-1831 występowało dwadzieścia razy. Mimo tych korekt widać, że obraz ofiarności nie zmienił się w znaczący sposób.

23 Nigdzie dotychczas nie opublikowana lista ofiarodawców opracowana została na podstawie akt TPN przechowywanych w AGAD, "Roczników TKWFN", "Dziennika Wileńskiego", monografii "Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk 1800-1832" Aleksandra Kraushara /T.1-8, Warszawa 1900-1906/, a także dedykacji na książkach z Biblioteki TPN znajdujących się w BUW. Ostatnie źródło wydaje się tym cenniejsze, że niektóre nazwiska były pominięte we wcześniej wymienionych źródłach. Na przykład dzięki poszukiwaniu druków z Biblioteki TPN,

listę ofiarodawców nie będących członkami TPN można uzupełnić czterema nazwiskami. Są to: Adam Kasperowski, Brunon Kiciński, Modest Watta Kosiński i ks. Józef Krasiński. Wolno zatem wyrazić nadzieję, że dalsze badania proveniencyjne w BUW nad książkami z Biblioteki TPN pozwolą powiększyć listę ofiarodawców.

24 Warszawa 1978, s.646-647.

25 Przyuszczalnie katalog był spisany przez egzekutora testamentu gen. Dąbrowskiego - notariusza Walentego Skórochoda Majewskiego. Por. J.Pachoński, o.c., s.647.

26 Archiwum Legionów Polskich i gen. Dąbrowskiego, znane w nauce jako "Teki Dąbrowskiego", liczyło 48 pudeł i 18 oprawnych ksiąg /12968 pozycji inwentarzowych/, po rewindykacji włączone zostało do Działu Rękopisów Biblioteki Narodowej.

27 Kolekcja graficzna i kartograficzna /widoki miast i budynków, plany i mapy wojskowe/, po rewindykacji razem z Gabinetem Rycin BUW, przekazana została zarządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1934 r. Bibliotece Narodowej. W Archiwum BUW zachował się maszynopis /kopia/ zatytułowany "Wykaz planów i rysunków ze Zbioru Dąbrowskiego przekazany przez BUW Bibliotece Narodowej", Arch. BUW sygn. 760/VIII.

28 Po II wojnie światowej ocalało tylko pięć pełnych tek: VI-VII, IX-XI, a z XII tylko 61 dokumentów, które w 1951 r. przekazane zostały do AGAD. Por. P.Bańkowski, Straty Biblioteki Narodowej w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych, w: Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych, t.3: Biblioteki, Warszawa 1955, s.24-25.

29 J.Pachoński, o.c., s.647, przyp.45.

30 Z.Rutkowski, Fragmenty dawnych polskich księgozbiorów wojskowych 1767-1831 w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie. Katalog, Warszawa 1967, s.5-6, poz. 3-9.

31 Z.Kukulski, Trzy dokumenty z życia Staszica, Lublin 1926, s.10-14, Odb. z księgi zbiorowej "Stanisław Staszic".

32 "Katalog książek po śp. J.Wm Idzu Staszycu Ministrze Stanu pozostałych w roku 1826m - spisany", Arch. Państw. m.st,Warszawy, Kanc. notarialna J.W.Bandtkiego Vol.51 akt nr 5076, k.27-54, dalej cyt.: "Katalog książek ...po...Staszicu".

33 Księgozbiór Aleksandra Sapiehy. Praca magist. 1972, maszyn. w Bibl. IBIN UW; Z dziejów biblioteki kodeńskiej Sapiehów, "Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi" 1975, z.1, s.97-126; Biblioteka kodeńska Sapiehów jako podstawa Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, Warszawa 1983, 96 ss. maszyn. w Instytucie Historii i Nauki, Techniki i Oświaty PAN. podpis.: H.Wolska.

34 H.Domańska, Księgozbiór Aleksandra Sapiehy, s.67.

35 W porównaniu z liczbą zbiorów ofiarowanych Bibliotece TPN w pierwszych latach XIX w. zasób druków z biblioteki kodeńskiej Sapiehów zachowanych dotychczas w BUW z całą pewnością jest znacznie mniejszy. Wpłynęły na to losy Książnicy TPN po 1832 r.

36 H.Domańska ustaliła, wykorzystując stan badań proveniencyjnych, że w BUW ocalało jedynie 227 egzemplarzy, które znajdują się

w Oddziale Starych Druków. Liczbą tą objęte są głównie druki XVI-wieczne, tymczasem duża część egzemplarzy przekazanych przez A.Sapiehę mieści się w zespołach druków wydanych w XVII i XVIII w. Wspominałam już wcześniej, że badania proveniencyjne Oddziału Starych Druków nie obejmują starodrukowych czasopism i kalendarzy przechowywanych w Gmachu Głównym BUW. Wśród nich spotyka się znaki własnościowe Jana Fryderyka i Aleksandra Sapiehów.

37 Fakt występowania rękopiśmiennego elementu znaku własnościowego "Kosztem Towarzystwa" jest o tyle ważny, że czasem spotyka się go bez naklejki "z Funduszu Sapieżyńskiego", a nawet bez jakichkolwiek innych znaków własności Biblioteki TPN /pieczętki, rękopiśmienne proveniencje, sygnatury/. Wówczas na jego podstawie można ustalić proveniencję książki.

38 Artykuł na temat księgozbioru Staszica w BUW jest komunikatem o stanie badań przeprowadzonych nad całym księgozbiorem Staszica oraz próbą zasygnalizowania problemów, które będą rozwinięte podczas dalszych poszukiwań i studiów nad tym tematem.

39 U.Paszkiewicz, Staszic Stanisław Wawrzyniec, maszynopis hasła biograficznego przygotowanego do suplementu "Słownika pracowników książki polskiej", 4 ss., w druku.

40 W latach 1781-1798 Staszic zajmował się edukacją dwóch synów kanclerza Andrzeja Zamoyskiego: Aleksandra /1770-1801/ i Stanisława Kostki /1775-1856/, późniejszego polityka, działacza społecznego i gospodarczego.

41 AGAD, Akta TPN sygn. 65, s.25. Posiedzenie zwyczajne TPN 21 XII 1805 r.

42 K.Koźmian, Pamiętniki, t.3, Wrocław 1972, s.21.

43 Z.Kukulski, o.c., s.12.

44 "Katalog książek ...po... Staszicu" podpisali także: Mateusz Kozłowski jako taksator, Andrzej Uszyński oraz trzy dalsze osoby, których nazwiska są nieczytelne.

45 T. 1-9, Warszawa 1816-1820 w Druk.Rządowej /t.1-9 w 18 woluminach/.

46 Mimo pominięcia wieloegzemplarzowych dzieł, rzeczywista liczba pozycji wynosi 844. Różnica ta powstała wskutek błędów w liczbowaniu oraz oznaczaniu zbiorowych pozycji literą "a", np.: "378a Paczka druków różnych popsutych", "450a książek defektowych różnych szt. 6", "530a Broszury różne sztuk 10", "632a Katalogi i różne pisemka 30". Pełny "Katalog książek ... po... Staszicu" przygotowuję do druku.

47 Podane tutaj procenty druków wydanych w Polsce i za granicą oraz druków bez danych bibliograficznych liczone są od ogólnej liczby księgozbioru /1007 dzieł w 2131 woluminach/ zarejestrowanego w "Katalogu książek ...po... Staszicu".

48 Spośród starych druków przeważały wydawnictwa z XVIII w. - około 55%.

49 Dane liczbowe dotyczące zasięgu językowego druków oraz ich zawartości treściowej oparte zostały na obliczeniach przeprowadzonych na potrzeby biogramu Staszica, por. przyp.39.

50 W.Berbelicki, Poprawki i noty Staszica do "Epok natury" Buffona, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej 1962 R.14, druk 1963, nr 1, s.18.

51 W księgozbiorze Staszica było 8 egzemplarzy "Epok natury" w jego tłumaczeniu, "z dodaniem myśli i niektórych uwag", Kraków 1803, druk. J.Maja 16°. W "Katalogu książek...po...Staszicu" poz. 427. W BUW nie zachował się żaden z ośmiu egzemplarzy.

52 Część księgozbioru E.M.Gallego córka przekazała Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie. Por. Słownik pracowników książki polskiej, dalej cyt. SPKP, Warszawa 1972, s.243.

53 T.1-3, Warszawa 1819-1820, wyd. jako t.7-9 "Dzień".

54 Księgozbiór C.Walewskiego ofiarowany został Bibliotece Akademii Umiejętności w Krakowie. Por. SPKP s.936. C.Walewski miał tom 1 i 3. Tom 2 egzemplarza korektowego od 1924 r. znajduje się w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL /sygn.50414/II /, a pochodzi ze zbiorów Ludwika Zalewskiego. Por. F.Marciakówna O nieznanym egzemplarzu korektowym "Rodu ludzkiego" Staszica, "Pamiętnik Literacki" 1961, R.52, z.1, s.181-183.

55 Na popis publiczny uczniów Konwiktu Warszawskiego Księży Pijarów. Odbywać się mający w Żoliborzu w dniach 27,28,29 lipca r.b. /1815/ Rektor i nauczyciele prześwietną publiczność zapraszają. W Warszawie 1815 /b.n.d./ 8°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Wł.Korotyński, piecz. owal.

3. Arch.Państw. m.st.Warszawy sygn. 3400

Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

56 Naklejka o wymiarach 3,5 x 0,5 cm. Wyniki poszukiwań książek należących do biblioteki Staszica pozwalają sądzić, iż nie wszystkie egzemplarze otrzymały naklejkę. Szczegóły odnoszące się do znaków własnościowych omówię w dalszej części artykułu /s.93 n./.

57 Naklejka o wymiarach 2,5 x 3 cm.

58 Oznaczenie literowe było drukowane, numer porządkowy dopisywano ręcznie. W aneksie do artykułu podałam "Schemat klasyfikacji rzeczowej, ustawienia oraz oznakowania zbiorów Biblioteki TPN". Przykłady sygnatur znajdują się w tekście artykułu.

59 BUW, Akta Kom.Rząd.WRiOP dotyczące się Biblioteki Publ. w Warszawie, rps Akc. 3015, k.162v-163.

60 Warszawa 1816 /b.n.d./ 16°. Na końcu tekstu podpis: Zajączek.

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. na grzbiecie zdarta, u dołu zewn. okł. atramentem "Db"; na zewnętrznej okł. u góry atramentem "Duplikat"

3. BUW sygn. 5.8.12.217.

W "Spisie weszłych książek ... w zamian w 1826 r." poz.78.

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 310.

61 Warszawa 1816 w Druk. Rządowej 4°

Prow.: 1. Dedykacja na k.tyt.: "/...?/ Staszicowi Radcy Stanu autor offiaruje", słabo czytelna. Wyraźnie widoczne są ślady wydrapywania dedykacji, w tym miejscu papier jest cieńszy i bardziej chropowaty.

2. Bibl. d.Banku Polskiego w Warszawie sygn. 3677
1-2-2525

3. piecz. ros. BUW sygn. 142881

"Katalog książek ...po...Staszicu" poz. 778.

62 Z. Nowakowski, Biblioteka dawnego Banku Polskiego 1828-1885. Zarys historii i ogólna charakterystyka księgozbioru. Warszawa 1936, s. 36-37.

63 S. Czarniecki, Książka z biblioteki Stanisława Staszica, w: Stanisław Staszic. Geologia - górnictwo - hutnictwo. Red. nauk. A.S. Kleczkowski, Warszawa 1979, s. 149-153. Autor artykułu wspomina także o spotkaniu w bydgoskim antykwariacie naukowym "Domu Książki" jednego z dwóch tomów "Roczników Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk" z naklejką "Dar S. Staszica". Na podstawie "Katalogu książek ...po...Staszicu" można przypuszczać, że był to 6 tom wyd. w 1810 r. /poz. 27/, bądź 9 tom wyd. w 1816 r. /poz. 694/.

64 Paris 1778 J. Cuchet, Nyon 4°
"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 629.

65 S. Czarniecki, o.c., s. 150-151.

66 /Paisiello Giovanni, kompoz. /: Nina o sia la pazza per amore. /Librecista domniemany Benoit Joseph Marsollier des Vivetiers/. /B.m. ok. 1796 b.n.d./ 16
Prow.: 1. "Dar S. Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Ec. 978

3. piecz. "IB" /Imperatorskaja Biblioteka/

4. BUW sygn. 28.20.4.3569, dawna sygn. 6.17.4.154.

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 17 i 291.

67 Pełny opis rękopisu sygn. BN III.3066: "Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, seria 2, t.2, s. 89-90. Rękopis z sygn. Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu Pol. Q.XIV.12.

68 Pełny opis rękopisu sygn. BN III.3067: "Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, seria 2, t.2, s. 90. Rękopis z sygn. Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu Pol. Q.XIV.114.

69 a/ G/irault/ d/e/ K/eroudou/: Memoire contenant quatre problemes sur les suites, approuvé par l'Academie Royale des Sciences le 24 juillet 1770. Par M. l'abbé G.D.K. Avec l'addition d'un cinquieme probleme. La Haye /b.d./, Paris, se trouve chez la veuve Barrois et fils, /po 24.VII./ 1770 8
Prow.: 1. "Dar S. Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Bb.230

3. BN.XVIII.2.19268 /Rew./

"Katalog książek ... po ... Staszicu" nie rejestruje.

b/ La Harpe Jean-François, de: De l'état des lettres en Europe, depuis la fin du siècle qui a suivi celui d'Auguste, jusqu'au règne de Louis XIV. Paris, chez Migneret, Imprim. An.5: 1797 8

Prow.: 1. "Dar S. Staszica"

2. Bibl. TPN: na k.tyt. rps: "B.T.W.F.N" i sygn. Ec.1319, powtórzona również na miękkiej okładce

3. piecz. Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu, czerw. tuszem: sygn. 6.XV.2.638

4. BN.XVIII.2.15922 /Rew./

"Katalog książek ...po...Staszicu" nie rejestruje.

c/ La Harpe J.-F., de: Du fanatisme dans la langue révolutionnaire ou de la Persecution suscitée par les Barbares du dix-huitième siècle, centre la religion chrétienne et ses ministres. A Paris, chez Migneret, Imprim. An.5: 1797 8

Prow.: 1. "Dar S. Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Db.682

3. Ces. Bibl. Publ. w Petersburgu, sygn. X.XXI.6.37

4. BN.XVIII.2.13402 /Rew./

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 449, numer powtórzony atrymentem na grzbiecie.

⁷⁰ Charakterystyką treści reprezentowanych w księgozbiorze Staszica zajmują się jedynie marginesowo.

⁷¹ W związku z przygotowaniem do druku rękopisu "Katalogu książek...po...Staszicu".

⁷² Homer: Iliada. T.1-2 /oraz Voltaire/: Poema Woltera o zapadnięciu Lisbony. Warszawa 1815 Druk. Rządowa 8°

Prow.: 1. "Bibl. Tow. Król. Warsz. Przyjaciół Nauk. Dar autora" /tłumacza/, na k.przedtyt. t.1; Bibl. TPN sygn. Ea.107
2. piecz. ros. BUW sygn. 5.10.2.5.

⁷³ Warszawa 1815 w Druk. Rządowej 8°

Prow.: 1. "849 Dar autora do Biblioteki Towarzystwa Krol.Warsz. Przyj.Nauk 1816"; Bibl. TPN sygn. Bc.7
2. piecz. ros. BUW sygn. 4.31.6.2.

⁷⁴ Kraków 1809 w Druk. J.Maja 16°

Prow.: 1. Na k.przedtyt. ręką bibliotekarza?: "94 do Biblioteki TKPN ofiarował - JW Prezes /S.Staszic/", Bibl. TPN sygn. C.47

2. BUW sygn. 12.27.1.67

⁷⁵ T.Ostrowska, Przedstawiciele nauk medycznych i ich działalność naukowa w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk /1800-1832/, Wrocław 1982, s.123.

⁷⁶ O jednej książce z księgozbioru Staszica zwróconej przez Państwową Bibliotekę Publiczną w Leningradzie, a znajdującej się obecnie w BUW wspomniałam na s.90 artykułu. Trzy stare druki z księgozbioru Staszica znajdujące się w Bibliotece Narodowej w Warszawie opisałam na s.90 i w przyp.69.

⁷⁷ Statystyka starych druków w rozbiciu na poszczególne wieki może ulec pewnym korektom po zakończeniu identyfikacji bibliograficznej pozycji uwzględnionych w "Katalogu książek...po...Staszicu".

⁷⁸ H.Kozerska, W.Stummer, Katalog rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, t.1: nr 1-262, Warszawa 1963, s.211-212. Na rękopis sygn. 138 składają się fragmenty: "Dziennika podróży po Włoszech od 20 XI do 20/21 XII 1790", "Podróży z Piskorowic do Wiednia i do Włoch przedsięwziętej w roku 1790 - 6 IV", "Podróży do Wiednia i do Włoch przedsięwziętej w roku 1790 - 6 IV" oraz autograf "Opisu Krakowa i okolic". Rękopis rewindykowany w 1925 r. z Leningradu wyzyskany został przez Cz.Leśniewskiego w opracowanym i wydanym przez niego "Dzienniku podróży 1789-1805" Staszica /Kraków 1931, Archiwum do Dziejów Literatury Polskiej, t.1/.

⁷⁹ Trzydzieści druków XIX-wiecznych liczy od 4 do 76 stron, jeden stary druk - 36 stron.

⁸⁰ Poza "Katalogiem książek...po Staszicu" znajdują się "Materie z nauk w Gimnazjum Wołyńskim w przeciągu roku szkolnego wyłożonych, na popisy publiczne uczniom tegoż Gimnazjum w miesiącu czerwcu 1818 roku. /Krzemieniec/ 1818 w Druk.Krzemieńskiej 8°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Ba.286

3. piecz. ros. BUW sygn.024751, dawna sygn.5.12.3.27

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

81 W przypadku dzieł wielotomowych naklejka znajduje się jedynie na pierwszym tomie, chociaż dalsze tomy - ponad wszelką wątpliwość - należały do księgozbioru Staszica. Jako przykład może posłużyć stary druk francuski:

/Horatius Flaccus Quintus/: Les poésies d'Horace, traduites en françois avec des remarques et des dissertations critiques. Par .../Noël Etienne/ Sanadon ... Nouvelle edition... retablie selon l'ordre ancien et argumentée de quelques pièces...., t.1-3, A Paris 1756 chez la Veure Bordelet et Fosse 16°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica" na k.tyt. t.1
2. B.T.W.P.N. rps na k.tyt. t.1-3, na grzbiecie t.1 sygn. Bibl. TPN Ea.549

3. piecz.ros. BUW sygn. 18.7.10.11/1-3,5-8/
"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 402 z uwagą: "brak Tomu 4go".

82 Warszawa 1805 w Druk. Nro 646 przy Nowolipiu 8°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
2. piecz. ros. BUW sygn. 4.20.239a = Cim.

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 612 a.

83 Warszawa 1808 /b.n.d./ 16°

Prow.: 1. Ded. na k.tyt.: "Par l'auteur à M^{eur} l'abbé Stanislas Staszic"

2. "Dar S.Staszica"
3. Bibl. TPN sygn. Bc.63
4. piecz. ros. BUW sygn. 5.9.12.26

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 459, numer pozycji powtórzony na grzbiecie dzieła.

84 O gospodarstwie w ugorze. Informacja dla ekonomów względem uprawy traw i warzyw na paszę i użycie potrzebnych w niej narzędzi. Warszawa 1817 Druk. Zawadzkiego i Węckiego 16°

Prow.: 1. Ded. na wyklejce: "Autor J.W.Staszicowi Radzcy Stanu ofiaruje"

2. "Dar S.Staszica"
3. Bibl. TPN sygn. Bd.191
4. BUW sygn. 5.9.14.2

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 231.

85 Lublin 1817 Druk. Jana Karola Pruskiego 16°

Prow.: 1. Ded. "Jaśnie Wielmożnemu Staszycowi Radzcy Stanu, Prezesowi Tow.Kr.War.Frz.N. w dowód głębokiego uszanowania ofiaruje Autor"

2. "Dar S.Staszica"
3. Bibl. TPN sygn. Bc.91
4. BUW sygn 5.12.5.77

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 161

86 a/ Śniadecki Jan: Zagajenie sesji publicznej Uniwersytetu Wileńskiego dnia 15 września r.1810 v.s. w rocznicę koronacji Aleksandra I przy rozpoczęciu roku szkolnego nauk. Wilno /b.r./ Nakł. i druk. J.Zawadzkiego 16°

Prow.: 1. Na k.tyt. rps: "J.W.Staszic Prezes Towarzystwa Warszawskiego P.N."

2. "Dar S.Staszica"
3. Bibl. TPN sygn. Ec.973, sygn. rps również na k.tyt.
4. piecz. ros. BUW sygn. 5.8.12.263

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

b/ Śniadecki J.: Przydatek do pisma o filozofii. Rzecz czytana na sesji literackiej Ces. Wileńskiego Uniwersytetu dnia 15 ma

ja 1820 v.s. Wilno 1820 /b.n.d./ 8°. Nadb. z "Dziennika Wileńskiego" T.2, 1820 nr 2-3. /Tyt. nagł./
 Prow.: 1. Na okładce rps: "JW Radca Stanu Staszic Prezydent T.P.N."
 2. "Dar S.Staszica" nad tyt. nagł.
 3. Bibl. TPN sygn. Ba.271
 4. piecz. ros. BUW sygn. 4.23.4.56
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 8, numer powtórzony na grzbiecie okładki.

87 Gnomonika uważana jako wstęp do astronomii z zastosowaniem rozbioru i objaśnieniem na przykładach ojczystych. Kraków 1820 w druk. Akademickiej 16°
 Prow.: 1. Ded. na wewn. stronie okładki: "JW Staszycowi /.../ Radcy Stanu i Kawalerowi /.../ w dowód szacunku ofiaruje autor"

2. "Dar S.Staszica"
 3. Bibl. TPN sygn. Bb.73
 4. piecz. Bibl. Gł. w Warszawie i ros. BUW sygn.5.13.4.64
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 831.

88 Wykaz przychodów i wydatków etatowych duchowieństwa katolickiego, ewangelickiego i grecko-orientalnego na rok 1818; ... na rok 1819 /oraz/ Wykaz dochodów i wydatków kas szkolnych w Królestwie Polskim w roku 1818; ...w roku 1819 /oraz/ Wykaz spraw dzierżawnych, alewiacyjnych, liweranckich i defraudacyjnych, odsądzonych przez Delegację Administracyjną od czasu rozpoczęcia urzędowania, to jest: 2 sierpnia 1816 do dnia ostatniego miesiąca czerwca 1820 r. /B.m./ 1818-1820 /b.n.d./ 4. Na końcu wszystkich wykazów wydrukowano: "Zgodność z aktami zaświadczam Sekretarz Generalny Kom. Rząd. WRiOP Głuszynski"

Prow.: 1. Na k.tyt.: "JWu Rady Stanu Staszicowi"
 2. "Dar S.Staszica"
 3. Bibl. TPN sygn. Db. 755
 4. piecz. ros. BUW sygn. 4.18.2.58-61

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

89 Warszawa 1818 Druk. J.C.K. Mości Rządowej 8°

Prow.: 1. Na k.tyt.: "JWks. Staszic"
 2. "Dar S.Staszica"
 3. Biblioteka TPN sygn. Eh. 115
 4. piecz. ros. BUW sygn. 024208, dawna sygn. 5.8.13.1

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

90 Warszawa 1814 Druk. Rządowa 16°

Prow.: 1. Ded.: "J.W.Staszicowi R/adczy/ S/tanu/ ofiaruje...
 1 grudnia 1814 r. Waw./?/ Węgrzeckl..."
 2. Bibl. TPN sygn. Db.426
 3. BUW sygn. 4.18.6.101

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

91 /B.m.r.d. ok. 1815/ 4°. Tekst kończy się na § 63.

Prow.: 1. Nad tytułem projektu zaznaczono czarnym atramentem: "Dla JW^o Radcy Stanu Staszica". Na marginesach notatki atramentem, w tekście podkreślenia.
 2. piecz.ros. BUW sygn. 4.18.1.278

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

92 Cz. 1-2, t.1-4. Warszawa 1815-1816 Nakł. Zawadzki i Węcki w Druk. Rządowej 8°

Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. Eg.442 /?/ numer zniszczony
 2. BUW sygn. 4.8.6.2^o

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 387. Staszic miał w swoim księgozbiornie całe dzieło.

- 93 Varsovie 1819 in Typogr. Militari 16°
 Prow.: BUW sygn. 12.27.5.49
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 606.
- 94 T.1: O więzieniach zagranicznych. Warszawa 1825 w Druk. Łątkiewicza przy ulicy Senatorskiej Nro 467 8°
 Prow.: piecz. Bibl. Gł. w Warszawie sygn.4.13.4.40
 Na tekturowej okładce wytkoczono tytuł dzieła, poniżej uwagę: "na dochód Ubogich"
 "Katalog Książek...po...Staszicu" poz. 789.
- 95 /Vergilius Publius Maro/: Georgiki Wirgiliusza. Wiersz o ziemiaństwie we czterech pieśniach. Tłum. przez Feliksa Frankowskiego. Warszawa 1819 druk. N.Glücksberga 8°
 Prow.: BUW sygn. 192968
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 726.
- 96 Dalsza część dedykacji została obcięta przez introligatora najprawdopodobniej po 1950 r., o czym świadczy typ oprawy.
- 97 Warszawa 1818 /b.n. / 8°
 Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. .111
 2. BUW sygn. 5.12.11.11.
- 98 Warszawa 1819 Druk. Rządowa 4°
 Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Bd.214
 3. BUW sygn. 5.9.6.41
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 596.
- 99 Geometria wykreslna z zastosowaniem do perspektywy, cieniów, gnomoniki, kamieniarstwa, ciesiołki i innych konstrukcji, wypracowana dla użytku szkoły wojskowej aplikacyjnej. T.1.: Teoria. Warszawa 1822 w Druk. Wojskowej 4°
 Prow.: 1. Na okładce ded.: "Towarzystwu Przyjaciół Nauk Warszawskiemu autor ofiaruje"
 2. "Dar S.Staszica"
 3. BUW sygn. 5.11.2.23.
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 818.
- 100 O gazie wodorodnym siarczystym...Rozprawa...czytana dnia 15 marca 1807 roku. W Wilnie 1807 Druk. J.Zawadzkiego 8°. /Diss. Uniw.Wil./ Na końcu tekstu autograf autora.
 Prow.: 1. "Towarzystwu Królewskiemu Warszawskiemu Przyjaciół Nauk ofiaruje autor"
 2. "Dar S.Staszica"
 3. Bibl. TPN sygn. Bc. 104
 4. piecz. ros. BUW sygn. 5.13.7.207
 "Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.
- 101 W Warszawie 1815 w Druk. Wiktora Dąbrowskiego 16°
 Prow.: 1. Bibl. TPN sygn Db.712
 2. piecz. Bibl. Gł. w Warszawie sygn. 4.14.3.23
- 102 Paris 1818 t.86 nr 5-6, t.87 nr 7, 1819 t.88 nr 4-6, t.89 nr 7-8
 Prow.: piecz.ros. BUW sygn. 3.7.5.1
 "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 374, 508. Staszic miał 29 woluminów czasopisma wydawanego w latach 1789-1824. Opisy w katalogu są niedokładne, trudno więc ustalić, jakie roczniki należały do Staszica, większość znajduje się przypuszczalnie w innych zbiorach krajowych lub zagranicznych.

103 Dotychczas znalazłam w BUW łącznie 26 dzieł w 29 woluminach. Numery pozycji pisane są na grzbietach czarnym atramentem. Bibliotekarz TPN na tym miejscu naklejał niekiedy sygnaturę Biblioteki. Pozwala to sądzić, iż odklejenie wszystkich sygnatur TPN ujawniłoby niezidentyfikowane w inny sposób egzemplarze Staszica.

104 a/ Smetius Henricus: Prosodia Henrici Smetii, ... quae syllabarum positione et diphthongis carentium, quantitates sola veterum poetarum auctoritate, adductis exemplis, demonstrat. Editio undecima... /B.m./ 1621 /b.n.d./ 16°

Prow.: 1. Na k.tyt. trzy zapisy prow. rps wymazane, w tym jeden zapis w języku niemieckim i dwa w języku łacińskim /jeden łac. z 1653 r./ oraz dwie sentencje w języku łacińskim ręką z XVII w.

2. piecz. ros. BUW sygn. 18.21.8.5.

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 245. Numer pozycji umieszczony na grzbiecie pergaminowej oprawy, następnie przekreślony ukosnym kreskami, niżej numer 238. W tym miejscu jaśniejszy kolor pergaminu, co sugeruje, że była naklejka z sygnaturą Biblioteki TPN. Na wyklejce numer 244.

b/ Macquer Pierre-Joseph: Dictionnaire de chimie contenant la theorie et la pratique de cette science. 2^e ed. Vol. 1-4. Paris 1778 chez P.Fr.Didot 16

Prow.: 1. Na czystej karcie przedtyt. rękopiśmienna ded.: "Ex dono D/3/ Macquer auctores 24 Julii 1778"

2. piecz.ros. BUW sygn.3.6.7.4 /1-4/

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 187. Numer pozycji umieszczony na wszystkich tomach skórzanej oprawy ze złoceniami na grzbietach.

c/ Lernet Jan /Nepomucen Kalasanty/: Joannis Lernet... Ad propositiones de peste a Regia Societate Scientiarum Varsaviensi proliatas respondens disseptatio. Meritae sunt praemia palmae. Crenneci 1814 /b.n.d./ 16°

/Diss. Uniw. Krzemieniec 1814/.

Prow.: piecz. ros. BUW sygn. 12.27.4.23

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 198. Numer umieszczony na grzbiecie oprawy w półskórek, przekreślony.

105 a/ Elsner Józef: Rozprawa o metryczności i rytmiczności języka polskiego, szczególnie o wierszach polskich we względzie muzycznym ... z przykładami rzecz objaśniającymi przez Kazimierza Brodzińskiego/. Cz.1. Warszawa 1818 druk. Stanisława Dąbrowskiego 8°. Ded. przez J.Elsnera Stanisławowi Kostoe Potockiemu.

Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. Eg.22

2. piecz. ros. BUW sygn. 5.10.2.4

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 229. Numer umieszczony na grzbiecie.

b/ Szczucki Wincenty: Krótki zbiór zasad medycyny praktycznej. Warszawa 1818 u XX. Pijarów 8°

Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. C.95

2. piecz. Bibl. Gł. w Warszawie i ros. BUW sygn. 12.27.4.2

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 241. Numer umieszczony na grzbiecie, częściowo uszkodzony, zachowane cyfry 24...

c/ Urmowski Klemens: Rozprawa o środkach nadania prawom powagi i jej zachowania. W Warszawie 1819 w Druk. J.C.K.Mości Rządowej, 16°. Ded. przez K.Urmowskiego S.Staszicowi.

Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. Da. 360

2. piecz. Bibl.Gł. w Warszawie sygn. 4.16.7.63

"Katalog książek...po...Staszicu" poz.603. Numer umieszczony na przedniej okładce, na nim naklejka z sygnaturą Bibl. TPN.

d/ /Radomiński Jan Alojzy/: Co wstrzymuje reformę Żydów w kraju naszym i co ją przyspieszyć powinno? W Warszawie 1820 /b.n. d./ 16

Prow.: 1. Bibl. TPN sygn. Db. 585

2. piecz. Bibl. Gł. w Warszawie sygn. 4.15.7.92

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 604. Numer umieszczony na grzbiecie, na nim naklejka z sygn. Bibl. TPN.

106 /Racine L./ Religia. Poema... Rassyna z francuskiego tłumaczona. Przez...Staszica... z dodaniem przypisków, do których przyłączone poema Voltaira O zapadnięciu Lizbony. Warszawa 1779 w Druk. Nadwornej J.K.M. 16

Prow.: 1. Na miękkiej okładce u góry, z lewej strony ślady rps klasyfikacji rzeczowej Bibl. TPN "Ea" [?], z prawej strony liczba "14" nie związana z symbolem klasyfik. rzeczowej; u dołu okładki rps: N^{er} 10.

2. piecz. Bibl. Gł. w Warszawie i ros. BUW sygn. 29.7.7.23

"Katalog książek...po...Staszicu" pod poz. 478 rejestruje wyłącznie oryginalne ósme wydanie francuskie z 1763 r.: Huitieme ed., ...revue...et augmentee par l'auteur. P.1-2. Paris 1763. W BUW brak egzemplarza z księgozbioru Staszica.

107 W Warszawie 1816 w Druk. Rządowej 8°. "Dzieła", t.5.

108 Pomijam tutaj pieczętkę Biblioteki Głównej w Warszawie i rosyjską pieczętkę Biblioteki Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego jako znaki własnościowe BUW. Na książkach z Biblioteki TPN i księgozbioru Staszica nie spotkałam wcześniejszych znaków własności BUW. Wnosić można z tego, że siedmiotysięczny księgozbiór TPB włączony w 1834 r. do Biblioteki Rządowej opracowany i udośćniony został dopiero po 1862 r., bądź nawet znacznie później. W sprawozdaniu Karola Estreichera, podbibliotekarza Biblioteki Głównej znajdujemy interesujący nas fragment z 1863 roku: "Liczba dzieł, które od kwietnia do grudnia 1863 przez 9 miesięcy skatalogowane bądź sprawdzone i numerami bieżącymi zaopatrzone zostały dochodzi liczby 49000, a tomów 80000, mianowicie: 1. P o l o n i c a spisano i sprawdzono 25000 dzieł, /tomów/ około 33000 /tutaj wlicza się cała biblioteka po Towarz. Przyj.Nauk /.../ 4. O b c e n u m e r o w a n e r a z e m /.../ Jeszcze nabytki i bieżące tudzież po Towarzy/stwie/ Przyjaciół Nauk 1000 - do 1300" /podkreślenie autorki/. Dane Nadbibliotekarza, właściwie: podbibliotekarza, czyli zastępcy dyrektora/ K.Estreichera do raportu urzęd. za rok 1864, w: K.Dmochowska, Dokumenty z okresu działalności Karola Estreichera w Bibliotece Szkoły Głównej Warszawskiej, Przegląd Biblioteczny 1957, z.2/3, s.180,

109 Pełny opis druku i proveniencji na s.111, przyp. 104a.

110 Tarnowski Jan Amor: Rozmowy filozofa z politykiem o trojakiem w Polsce młodzi wychowaniu. W Warszawie 1756 w Druk. J.K.Moi i Rzeczypospolitej, w Kolegium Soc. Jesu 16

Prow.: 1. Na wewn. wykl. rps atrem.: "Ex Bibliotheca Academiae Zamoscensis"

2. "Dar S.Staszica"

3. Bibl. TPN sygn. Ba. 248

4. piecz. ros. BUW sygn. 4.23.6.44

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 123.

111 B.Horodyski, Zarys dziejów Biblioteki Ordynacji Zamojskiej, w: Studia nad książką poświęcone Kazimierzowi Piekarskiemu. Wrocław 1951, s.307.

112 Pełny opis druku i proveniencji na s.106, przypis 66.

113 Projekt gornago położenia dla uprawienia zawodow Chrebita Uralaskago. W Sanktpeterburgie 1806 Napieczat. w Typogr. Szнора 4°
 Prow.: 1. Nazwisko na przedniej wyklejce nieczytelne

2. "Dar S.Staszica"

3. piecz. ros. BUW sygn. 5.7.1.17

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 795.

114 /Śniadecki Jan/: Malwina. List stryja do synowicy pisany z Warszawy 31 stycznia 1816 r. n.s. z przesłaniem nowego pod tym tytułem romansu. /B.m./ 1816 /b.n.d./ 16° Odb. z "Dziennika Wileńskiego" T.3, 1816. /Tyt.nagł./ Recenzja dzieła "Malwina czyli domysłność serca" Marii Wirtemberskiej, Warszawa 1816.

Prow.: 1. "JO z St.Zamoyskich Kieżna Sapieżyna" atram. u góry okł.

2. "Dar S.Staszica" na odwrocie okł.

3. Bibl. TPN sygn. Eo.404, symbol klasyfikacji "Eo" umieszczony także przed prow.1.

4. piecz. ros. BUW sygn.5.8.12.86

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 41, numer umieszczony na okł. nad naklejką z sygn. Bibl. TPN

115 a/ Instrukcja dla pisarzów celnych i exaktorów konsumpcyjnych /!/ Ed.2. Minister Skarbu. /Warszawa ok.1809 b.n.d./ 16° /Na końcu tekstu:/ podpisano Jan Węgleński Minister Skarbu. /Tyt.nagł./

Prow.: 1. "Dar S.Staszica" nad tyt.nagł.

2. Bibl. TPN sygn. Db.658

3. piecz. Bibl.Gł. w Warszawie sygn. 4.14.7.39

"Katalog książek...po...Staszicu" poz. 49, numer umieszczony na okł., na nim naklejka z sygn. Bibl. TPN.

b/ Popis publiczny z nauk, które dawane były uczniom Konwiktu Warszawskiego XX Pijarów w roku szkolnym 1809/10. Odprawiać się będzie w domu Żoliborskim ... dnia 27 lipca r. 1810. /Warszawa 1810 b.n.d./ 16° /Tyt. nagł./

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Ba.277

3. piecz. Bibl.Gł. w Warszawie i ros. BUW sygn.17.10^b.7.440

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

c/ Przybylski Jacek: Popis publiczny uczniów Szkoły Departamentowej Poznańskiej odbywać się będzie dnia 24,25,26,27,28,29 lipca... na który zaprasza prześwietną publiczność imieniem instytutu... rektor i profesor. Poznań 1815 /b.n.d./ 8°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Ba.283

3. piecz. ros. BUW sygn. 027862

"Katalog książek...pc...Staszicu" nie rejestruje.

d/ Przybylski J.: Popis publiczny uczniów Szkoły Wojewódzkiej Płockiej odbywać się mający w dniach 21,22,23,24,25,26 lipca ... Zaprasza szanowne władze i prześwietną publiczność imieniem instytutu...rektor i profesor. Płock 1817 /b.n.d./ 16°

Prow.: 1. "Dar S.Staszica"

2. Bibl. TPN sygn. Ba.279

3. piecz. ros. BUW sygn. 7.10^b.1.208

"Katalog książek...po...Staszicu" nie rejestruje.

e/ Materie z nauk w Gimnazjum Wołyńskim...Krzemieniec 1818. Pełny opis pozycji i proveniencji znajduje się na s.107, przyp.80.

80. 116 a/ Piekarski Franciszek Borgiasz: Ziemiaństwo krajowe. T.1 -2. Kraków 1809 w Druk. Gröblowskiej 8°

- Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Bd.206, na k.tyt. t.1.
 3. BUW sygn. 5.12.6.10
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 729.
 b/ Zbiór uchwał i ogólnych urządzeń Izby Edukacyjnej od czasu jej ustanowienia. W Warszawie 1809 [b.n.d./ 8°
- Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Da.473
 3. piecz. ros. BUW sygn. 5.13.3.78
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 76.
 117 Znajda się one w przyszłości w artykule omawiającym kompletny księgozbiór Staszica.
- 118 S.Czarniecki, o.c., s.149.
- 119 Freyberg 1811 Graz u Gerlach 8°
- Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Bc.619
 3. piecz. ros. BUW sygn. 13.40.3.18
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 90.
 120 W Krakowie 1787 Kosztem i drukiem J.Gröpla 16°
- Prow.: 1. Na k.przedtyt. rps: "De la part de l'auteur à celui 2
 /...?/ 1 on cite. p.34 [Not.1/ 1790"
 2. "Dar S.Staszica"
 3. Bibl. TPN sygn. Bc.99
 4. piecz. ros. BUW sygn. 5.8.14.52
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 135.
 121 Warszawa 1792 P.Dufour 16°
- Prow.: 1. Na s.1 tekstu u dołu "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Bc.88
 3. piecz.ros. BUW sygn. 5.12.7.87
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 50.
 122 Lublin 1817 w Druk. J.K.Pruskiego 16°
- Prow.: 1. "Dar S.Staszica"
 2. Bibl. TPN sygn. Bc.87
 3. BUW sygn. 5.12.9.8.
- "Katalog książek...po...Staszicu" poz. 572. Numer pozycji umieszczony na grzbiecie książki.

Aneks

SCHEMAT KLASYFIKACJI RZECZOWEJ, USTAWIENIA
ORAZ OZNAKOWANIA ZBIORÓW BIBLIOTEKI TPN*

A. Teologia

- Aa. Studium biblicum
- Ab. Patrystyka
- Ac. Historia Kościoła
- Ad. Dogmatyka i teologia moralna
- Ae. Miscellanea

* Przykłady w tekście artykułu

- B. Filozofia
 - Ba. Filozofia właściwa
 - Bb. Nauki matematyczne
 - Bc. Nauki przyrodnicze
 - Bd. Nauki stosowane

- C. Nauki lekarskie

- D. Prawo i polityka

- E. Nauki i sztuki piękne
 - Ea. Klasycy
 - Eb. Lingwistyka
 - Ec. Poezja i wymowa
 - Ed. Geografia i podróże
 - Ee. Historia
 - Ef. Encyklopedie
 - Eg. Sztuki piękne
 - Eh. Zbiór dzieł i miscellanea

/Rapport o nowem urządzeniu i stanie obecnym Biblioteki Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk, przez F.Skarbka, 8.I. 1826 r.
AGAD, Akta TPN 73, s. 2-3/.

O CZŁOWIEKU MORALNYM.

..... *Respice primum*
Et scrutare viros. Juv: Sat: 2

Der S. Staszica.

▼ WARSZAWIE

Nakładem Autora

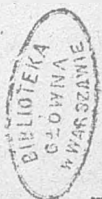
▼ Drukarni Piotra Dufour Drukarza J. K. Mci
y Rzeczypospolitey.

M. DCC. LXXXII.

Fot. 1 Karta tytułowa dzieła L.A. Crillon
"O człowieku moralnym", Warszawa
1782. BUW sygn. 5.3.13.27

4.16.746

UWAGI
WZGLĘDEM
PODDANYCH
W
POLSZCZE
I
PROIEKT
DO ICH
UWOLNIENIA

przez *W. Surowieckiego.*

Dar S. Staszica

BTKPN

w WARSZAWIE 1807.

w Drukarniach połączonych GAZETY WAR-
SZAWSKIEJ i Sukces: TOMASZA I. BRUX.

Fot.2 Karta tytułowa dzieła Wawrzyńca Surowieckiego "Uwagi względem poddanych w Polsce i projekt do ich uwolnienia", Warszawa 1807. Poniżej naklejki "Dar S.Staszica" znajduje się pieczętka BTKPN /Biblioteka Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk/. BUW sygn. 4.16.7.46

KROTKI ZBIOR

ISTOTNIEJSZYCH

WIADOMOSCI 5.9.12.26

WOIENNYCH.

WARSZAWA
Wydawnictwo S. Staszica

Michał Piotrowski
przez

H. P. b. W. P. G.....

Dar S. Staszica.

W WARSZAWIE

1808.

*Car l'auteur, n'a mis l'abbé
Staszica.*

Fot.3 Karta tytułowa "Krótkiego zbioru istotniejszych wiadomości wojennych" Michała Piotrowskiego, Warszawa 1808. Rękopiśmienna dedykacja autora dla S.Staszica. BUW sygn. 5.9.12.26

024268
1818

O B C H O D

Uroczystéj Inauguracyi
UNIWERSYTETU
Królewsko-Warszawskiego

dnia 14. Maja roku 1818.

Dr K. Staszic.

Eh.
115

w WARSZAWIE
w Drukarni J. C. K. Mości Rządowéj

Fot.4 Karta tytułowa "Obchodu uroczystej inauguracji Uniwersytetu Królewsko-Warszawskiego dnia 14 maja roku 1818". W lewym rogu u dołu "JW RS Staszic". Nad podpisem naklejka z sygnaturą Biblioteki TPN. BUW sygn. 024208

192968

Georgiki Wirgiliusza

Wiersz o Ziemiaństwie

w czterech śpiewkach

tomaszony

przez

FELIKSA FRANKOWSKIEGO

Włt. Dow. Krol. Warsz. Pisz. Nauk. 1819. Drukiem

w Warszawie
1819.

Fot.5 Karta tytułowa "Georgik" Wirgiliusza, Warszawa 1819. Pod nazwiskiem tłumacza rękopiśmienny znak własnościowy Biblioteki TPN. BUW sygn. 192968

RELIGIA

Poema
POEMA PANA RASSYNA:

z FRANCUSKIEGO TŁUMACZONE

XIEDZA STASICA

KANCLERZA KOLLEGIATY
SZAMOTULSKIEY.

z Dodaniem przypiskow, do których przyłączone Poema Pana VOLTAIRA o zapadnicim LISBONY.

— Tomaszowa w r. 1779.

W WARSZAWIE

w Drukarni Nadworney J. K. Mci.

1779

*Udawa lat p. 1779. S. Staszica
z do Racine Warszawa 1779
J. K. Mci. Nadworney*

Fot.7 Karta tytułowa /recto/ "Religii" L. Racine a, Warszawa 1779. Rękopiśmienne zapiski S.Staszica jako tłumacza. BUW sygn. 29.7.7.23

*W roku piątym... w szkole...
Poema z napisem Religia z Kanuskiego
Imci Pana Rasy...
m. o. i. e. .*

Poema z napisem *Religia z Kanuskiego*
Imci Pana Rasy... Dzieło
to, nie w sobie, ani w przypadkach swoich
przeciwne...
nie siewiera. Owi...
prawdziwej Religii...
z dowodami...
szacowne zostało...
nie mniej dla...
dla okazania...
Religii prawdziwej...
Dnia 16. Maja Roku 1779.

X. Tadeusz Jaszkowski S.T. D. Pro-
tonotariusz Apostolski Ksiąg w Dyece-
zyi Poznań: Ord: Cenfor.

mpp.

*To tłumaczenie
w roku piątym...
m. o. i. e. .*

IMPRIMATUR

Die 18. Maij 1779.

Varhaviz

JOANNES ALOYSIUS

EPISCOPUS

OFFICIALIS

Varhavensis.

mpp.

PRZED-

Fot.8 Karta tytułowa /verso/ "Religii" L.
Racine a, Warszawa 1779. Rękopiś-
mienne zapiski S.Staszica jako tku-
macza. BUW sygn. 29.7.7.23